

Konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien kuvauksia lapsiperheiden arkea kuormittavista tekijöistä

Heli Hakamäki

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Syyslukukausi 2019

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Hakamäki, Heli. 2019. Konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien kuvauksia lapsiperheiden arkea kuormittavista tekijöistä. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 55 sivua.

Tutkimuksessa tarkastellaan konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien (KVEO) työssään kohtaamia lapsiperheen arjen kuormitustekijöitä. Tutkimuksen aineistona käytettiin Rantalan ja Uotisen tutkimushankkeen (JYU 2012-2020) sähköisellä verkkokyselyllä kerättyä tutkimusaineistoa. Verkkokyselyn kohderyhmänä olivat kaikki vuonna 2015 Suomessa työskentelevät konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat, yhteensä 637 henkilöä. Verkkokyselyyn vastanneiden konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien vastauksia käytettiin tämän tutkimuksen aineistona (N=368). Tutkimusaineiston analyysina oli teoria-ohjaava laadullinen sisällönanalyysilla.

Tutkimuksessa todettiin, että lapsiperheet kohtaavat arjessa eri asteisia ja eri tahoilta tulevia kuormituksia, jotka kohdentuvat ensisijaisesti lapsiperheen vanhempien jaksamiseen ja suoriutumiseen arjen tilanteissa. Tällaisia kuormitustekijöitä tutkimusaineiston mukaan ovat sekä yhteiskunnan ja työelämän vaatimukset, että epätasaisesti jakautuneet taloudelliset olosuhteet. Lisäksi puutteet lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa aiheuttivat kuormitusta lapsiperheissä. Lapselle kuormitusta lisäsi lapsen asema ja eläminen erilaisissa perhemuodoissa.

Tutkimus osoittaa, että konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat näkevät tärkeänä tiedostaa lapsiperheiden arkeen liittyviä kuormituksia. Varhaiskasvatuksen yhteistyössä perheen kohtaaminen ja kuunteleminen edistää myös lapsen hyvinvointia arjessa.

Asiasanat: konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja (KVEO), vanhemmuus, lapsiperhe, kuormitus, varhaiserityiskasvatus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	VANHEMMUUS JA LAPSIPERHEET SUOMESSA	7
	2.1 Suomalaiset lapsiperheet	7
	2.2 Vanhemmuus ja sen haasteet	8
	2.3 Yhteiskunnan tuki lapsiperheille.....	16
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
	3.1 Tutkimusaineisto.....	22
	3.2 Aineiston analyysi	24
	3.3 Tutkimuksen eettiset ratkaisut ja luotettavuus	27
4	TUTKIMUSTULOKSET	30
	4.1 Vanhemmuus	30
	4.1.1 Arjen voimavarat.....	31
	4.1.2 Kasvatuksellinen epävarmuus	32
	4.2 Lapsiperheet yhteiskunnassa	34
	4.2.1 Työelämän vaatimukset	34
	4.2.2 Taloudellinen eriarvoisuus	35
	4.3 Vuorovaikutus lapsiperheissä.....	36
	4.3.1 Lapsen ja aikuisen kohtaaminen.....	36
	4.3.2 Lapsi perheessä.....	37
5	POHDINTA	39
	5.1 Tulosten tarkastelu, johtopäätökset ja jatkotutkimushaasteet	39

5.2 Loppusanat	45
LÄHTEET	46
LIITTEET	54

1 JOHDANTO

Perhe on lapsen kasvun ja kehityksen perusr ryhmä. Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien yleissopimus (YK 1989) ohjeistaa, että lapsen hyvinvointi turvataan perheissä. Perheeseen kohdennettavissa tutkimuksissa perhe voidaan määritellä monella eri tavalla. Perhetutkimuksissa tutkimuksen näkökulma laajenee, kun kohdennetaan tutkimus vanhemmuuteen, kuin yksittäistä vanhempaa tutkittaessa (Barker, Iles & Ramchandani 2017). Ihminen aloittaa perhe-elämän syntyessään sen hetkiseen perheeseen. Hän ehtii elämänsä aikana kuulua ja muodostaa erilaisia perheitä, jolloin yhden perheen jakautuessa muodostuu uusi perhemuoto (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 7.) Siirrymme seuraavaan perheeseen mukanaamme aikaisemmissa perheissä koettujen asioiden, tapojen ja tottumusten kanssa. Näihin siirtymiin liittyy vuorovaikutuksen tunnetasolla sekä positiiviset, että negatiiviset kokemukset (Kaimola 2012, 62-64.) Varhaiskasvatustyössä on yksittäisten perheenjäsenten kohtaamien ongelmien havaittu heijastuvan koko perheeseen (Rantala 2002).

Perheiden monimuotoisuutta tarkastellaan usein lapsiperheiden kautta. Lapsiperhe voi muodostua lapsista ja aikuisista riippumatta lasten ja aikuisten biologisesta taustasta. Yksinkertaisimmillaan lapsiperhe muodostuu perheestä, jossa asuu ainakin yksi alle 18-vuotias lapsi (TK 2017). Vanhempi ja huoltaja termit voidaan molemmat yhdistää lapseen ja hänen hyvinvointiinsa. Tämän mukaisesti useissa lapsiperheisiin kohdistuvat laeissa, kuten laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987), lastensuojelulaissa (417/2007), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), terveydenhuoltolaissa (1326/2010) ja varhaiskasvatustulaisissa (540/2018) mainitaan sekä vanhemmat, että muut huoltajat, jotka ovat vastuussa lapsesta (taulukko 1). Tässä tutkimuksessa keskitytään vanhemmuuteen ja käytetään termiä vanhempi kuvattaessa lapsen ja aikuisen suhdetta, sisältäen lapsen biologisen vanhemmuuden lisäksi eri tavoilla muotoutuneet vanhemmuuden muodot.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena varhaiskasvatustulain (540/2018) mukaan on lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen yhteistyössä lapsen vanhemman tai

huoltajan kanssa. Varhaiskasvatustalakiin (540/2018 §3) on myös kirjattuna lapsen yksilöllisten tuen tarpeiden tunnistaminen ja tarvittavien tukitoimien suunnittelu ja järjestäminen. Tähän yhteistyöhön voidaan kutsua mukaan konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat heidän työskennellessään varhaiskasvatuksen yhteisenä resurssina. Konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat kohtaavat työssään tukea tarvitsevia lapsia ja kokemustensa perusteella kuvailevat näitä havaintoja. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää, kun toimitaan yhteistyössä vanhempien kanssa sekä suunnitellaan lapselle kohdennettavia tukitoimia.

Työskentely varhaiserityiskasvatuksessa viitoitti ensimmäiset suunnat tutkimuksen aihepiiriin valintaan ja tutkielman tekemiseen. Yhteistyö on keskeisessä asemassa konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan työskentelyssä. Pro gradu- tutkimuksen aihepiiriin muodostui luonteva jatkumo kandidaatintutkielmasta, jossa tarkasteltiin konsultoivien varhaiserityisopettajan työhön liittyvää monialaista yhteistyötä. Yhteistyötahoina olivat ensisijaisesti lasten vanhemmat, varhaiskasvatuksen henkilöstö ja muut asiantuntijat.

Tutkimustehtävänä on selvittää, minkälaisien tekijöiden varhaiskasvatuksen konsultoivat erityisopettajat ovat työssään havainneet kuormittavan lapsiperheiden arkea. Lisäksi ollaan kiinnostuneita, miten konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat kuvailevat perheiden erilaisia tilanteita ja perheisiin kohdentuvia kuormituksia. Tutkimuksen tavoitteena on saada lisätietoa perhetilanteista konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien kokemusten kautta. Tutkimuskysymys on: Millaisten tekijöiden konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat kuvailevat kuormittavan lapsiperheiden arkea.

2 VANHEMMUUS JA LAPSIPERHEET SUOMESSA

2.1 Suomalaiset lapsiperheet

Suomessa oli vuoden 2017 tilastojen mukaan lähes miljoona perhettä, joista alle kouluikäisten lasten perheiden määrä oli yli 280 000 (TK 2018, 44). Vuonna 2017 lapsiperheiden osuus väestöstä oli lähes 39 prosenttia. Avioparit, avoparit ja yhden vanhemman perheet muodostavat kolme yleisempää perhetyyppiä, joita on yli 500 000. (TK 2017). Väestöliiton mikä on minun perheeni – suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997 perhebarometrissä selvitettiin, keitä vastaajat liittivät perheeseen kuuluviksi. Satunnaisotoksella valituilla vastaajilla oli 20 vastausvaihtoehtoa. Lähisukulaisiin liitettiin 70-90 % omat vanhemmat, sisarukset, isovanhemmat, lapset ja puoliso. Vastaajista 60-70 % liittivät perheeseen lapsenlapset, puolison lapset ja enot ja sedät. Alle 50 % vastaajista liitti perheeseen kuuluvan tädin, puolison sisarukset, serkut, omat sisarpuolet, puolison lapset ja entisen puolison sukulaiset. (Paajanen 2007, 33-34.)

Tilastokeskuksen vuoden 2017 tilaston mukaan yli 80 prosenttia alle kouluikäisistä lapsista asui kahden vanhemman perheessä. Tilastokeskus (2017) jaottelee perheet avio -ja avoparien muodostamiin perheisiin, erilaisten rekisteröityjen parien perheisiin sekä yhden vanhemman perheisiin. Myös Kerppola-Pesu ja Moring (2019) tuovat esille lapsiperheiden moninaisuuden (kuvio 1).

KUVIO 1. Monimuotoiset perheet (mukaiillen Väestöliitto 2019)

Vaikka erilaisia perhemuotoja on nimetty useita, ei edellä esitellyissä perhetyypeissä ole vielä mainintaa digitaalisesta perheestä yhtenä hajautetun perheen muotona. Siinä perhesuhteita pidetään yllä nykypäivän teknologian ja sosiaalisen median sovelluksia hyödyntämällä (Taipale 2019, 11-24). Laajentuneen tietojen ja viestintäteknologian voidaankin nähdä lisäämässä kaukana olevien perheiden ja läheisten yhteydenpitoa (Baldassar 2016, 159).

Hyvä parisuhde on koko perhe-elämän perusta, kuten Keurulainen (2014, 127) tutkimuksessaan tiivistää. Lapsen syntyminen perheeseen muuttaa parisuhteen perhedynamiikkaa ja vanhemmuuteen kohdistuvat kuormitukset ovat läsnä perheen arjessa (Savio 2017, 127, 142). Vanhempien kuormittumista lisää huoli omasta jaksamisesta perhe-elämän pyörytyksessä (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 155).

Hallamaa (2011, 169) tuo esille perheeseen kohdennettuja odotuksia, jotka voivat liittyä perheen lapsilukuun, olipa lapsia vain yksi tai useita. Vanhemmat joutuvat jakamaan ajan työssä käymisen, keskinäisen suhteen ja lapsista huolehtimisen välillä, mikä voi näyttäytyä vauhdikkaana lapsiperheen arkena (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 150). Keurulainen (2014, 118) onkin kuvannut lapsiperheiden elämää *hyrskyn myrskyksi*. Vanhempien tyytymättömyyttä voi lisätä epätaisisesti jakautunut kotitöiden tekeminen (Savio 2017; Lammi-Taskula 2014). Lisäksi vanhemmat saattavat joutua tasapainoilemaan saadakseen aikansa riittämään työn tai opiskelun ja lasten hoidon välillä (Kilzer & Pedersen 2011).

2.2 Vanhemmuus ja sen haasteet

Äitiys. Tuleva äiti rakentaa omaa äitiyyttään pikkuhiljaa. Hofferth ja Goldscheider (2015, 842) tuovat esille äidin ja lapsen suhteen merkityksen ja tärkeyden. Ensimmäiset rakennusosat äitiyteen muodostuvatkin jo naisen omasta lapsi-äiti suhteesta (Reenkola 2014). Kiintymissuhde äidin ja lapsen välille muodostuu erilaisen kehitysvaiheiden kautta ja sen vahvistuminen vie oman aikansa (Rotkirch 2014, 30-31, 45). Naisen kokemukset omasta äitiydestä lujittuvat raskauden,

synnytyksen ja synnytyksen jälkeisen voinnin kautta, johon jo varhaisessa vaiheessa voi liittyä pelko lapsen menettämistä (Savio 2017, 89, 131). Äitien stressitasoa voi nostaa Akmesen ja Kayhanin (2016) esille tuoma epävarmuus lapsen tulevaisuudesta, ja huoli lapsen hyvinvoinnista.

Äiti voi kokea äitiyden mukanaan tuoman muutoksen kuormittavana ja tämä voi näkyä äidin pyrkimyksenä äitiyden suorittamiseen. Hän voi omistautua ja tavoitella täydellistä äitiyttä, jolla on vaikutusta sekä isään, että koko perheeseen. (Savio 2017, 68, 129, 143.) Äitiyteen koetaan myös kohdistuvan enemmän odotuksia, kuin vain yleisesti vanhemmuuteen (Kilzer & Pedersen 2011). Äitiyteen liitetään voimakkaammin perheen yhdessä pitäminen, hoivaaminen, tukeminen ja ruuanlaitto, jotka voivat kuormittaa äitiä. Äidit kokevat hyvän äitiyden tavoitteluun liittyvän enemmän paineita, kuin isien hyvän isyyden tavoitteluun (Kilzer & Pedersen 2011.) Äiteihin kohdistuvien ongelmien nähdään heijastuvan koko perheeseen, kuten Akmese ja Kayhan (2016) tuovat esille.

Äitiyteen voi liittyä ristiriitaisia tunteita, kuten iloa ja ahdistusta, kiukkua ja kiintymystä, murhetta ja onnellisuutta (Reenkola 2014, 74- 75, 81). Lisäksi äiti voi kokea riittämättömyyden tunnetta, yksinäisyyttä, väsymystä ja turhautuneisuutta (Rotkirch 2014, 31, 45). Äiti voi kokea hänen vastuullensa jäävän lapsen hoitamisen kuormittavana (Reenkola 2014; Rotkirch 2014). Näihin tunteisiin voi vaikuttaa äidin kotona olo vauvan kanssa, isän ollessa työelämässä (Savio 2017, 74). Kauhanen ja Riukula (2019, 80) tuovat esille, miten Suomessa työmarkkinat ovat eriytyneet naisten työn sijoittuessa yleisemmin julkiselle sektorille. Äitien äitiyteen liittyviin paineisiin toisi helpotusta äitiyden vastuun jakaminen isän kanssa (Kilzer & Pedersen 2011). Äitien voidaankin nähdä toimivan perheessä *portinvartijoina*, johon liittyy tietynlaisen vanhemmuuden malli, joka vaikuttaa voimakkaasti myös isän osallisuuteen perheessä (Hofferth & Goldscheider 2015, 841).

Isyys. Isyydestä on hyötyä sekä isälle, että koko perheelle (Hofferth & Goldscheider 2015, 842). Savio (2017, 91) liittyy isyyteen lisääntyneen vastuullisuuden, riemun kokemukset ja toisaalta myös kuormitukset. Lisääntyneestä vastuullisuudesta huolimatta isällä ei välttämättä ole perheessä niin vahvaa roolia kuin äidillä

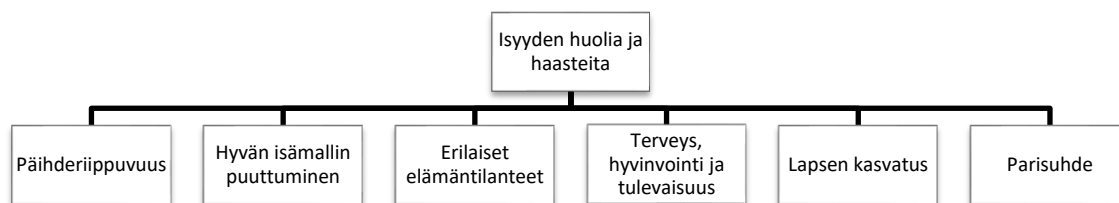
(Kilzer & Pedersen 2011). Isyyteen voi liittyä myös pelon tuntemuksia ja paineita tarjota lapselle hyvä kasvuympäristö (Savio 2017, 74, 76). Isä voi kokea riittämättömyyden tunteita, jotka Säyrylä (2017, 55) yhdisti lapsuudessa koettuihin asioihin, tunteiden hallintaan, edellytyksiin olla isä ja arjessa pärjäämiseen. Isän kokema stressiä voi lisätä *lapsen vaatavuus, hyväksyttävyyys ja mieliala* (Halme 2009, 118). Rankinen (2010, 94) liittyy isyyteen isän kokemat sisäiset ristiriidat, jos isä vertaa omaa isyyttään muiden isien isänä toimimiseen. Isät ovat kokeneet, että heidän tunneyhteytensä lapsen kanssa voi olla erilainen, jos isien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen liittyy vähemmän tunteellisuutta ja fyysistä halaamista, kuin äideillä (Kilzer & Pedersen 2011).

Perhetilanteiden muutokset vaikuttavat myös isään ja ne voivat vähentää isän ja lapsen yhdessä viettämää aikaa (Halme 2009, 118). Isyyden roolia ja heidän kokemaansa tyytyväisyyttä vanhemmuuteen näyttäisi heikentävän lapseltaan erillään asuminen (Qian, Hill De Loney & Caldwell 2018; Plihtari 2010), josta Yuan (2016) käyttää nimitystä etä-isyyys. Isän ja lapsen asuminen erillään ja mahdollisesti kaukana toisistaan tuo haasteita etä-isyyteen. Isät voivat kokea lapseen liittyvän tiedonsiirtymisen riittämättömänä. Uusperheeseen ja uusiin ihmissuhteisiin voi liittyä lapsen ja uuden puolison välistä mustasukkaisuutta. Perheiden eroaminen voi heikentää perheiden sukulaissuhteita. Isä voi kokea jäävänsä yksin ja kohtaamaan uudenlaisen isyyden roolin. (Plihtari 2010.) Isän panostamista hänen ja lapsen suhteeseen voi heikentää isän mahdollinen uusi parisuhde ja heidän yhteiset lapsensa (Rotkirch 2014, 126). Isyyden ollessa vahvasti sidoksissa parisuhteeseen, voi vanhempien eron merkitys näyttäytyä negatiivisempänä isän ja lapsen suhteeseen, kuin äidin ja lapsen suhteessa (Rotkirch 2014, 126).

Jämsä (2010) tuo esille isien kokevat herkemmin ulkopuolisuuden tuntemuksia vauvan ollessa enemmän riippuvainen äidin läsnäolosta. Tätä ulkopuolisuutta voi lisätä isän työssäkäynti, varsinkin jos äiti jää hoitamaan lasta kotiin ja lapsi on päivittäin enemmän äidin vastuulla (Jämsä 2010, 114). Isän tulisikin aktiivisemmin toimia tilanteissa, joissa lapsi pyytää apua äidiltään (Kilzer & Pedersen 2011). Isyyteen ja työssä käymiseen liittyvät tuntemukset voivat olla myös vastakkaisia. Isä voi priorisoida työssä käymisen lasten kotona hoitamisen

edelle, toisaalta isän mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lapsia, ei välttämättä toteudu hänen niin toivoessaan. (Savio 2017, 125, 128.) Eerola (2015, 61) näkeekin isien olevan ottamassa aktiivisempaa roolia perheessä ja heidän osallistumisensa lastenhoitoon lähestyy samaa tasoa kuin äideillä. OECD raportissa (2016) tuodaan esille isien vahvempi rooli perheessä, jos isät jäävät isyyslomalle lapsen ollessa pieni. Tämä vahvistaa isän ja lapsen suhdetta ja isät ovat aktiivisemmassa roolissa lastensa elämässä myös myöhemmin. Säyrylä (2017, 50, 58-59) on koonnut isyyteen liittyvät huolet ja haasteet kuuteen luokkaan, joista yhtenä tekijänä on lapsen kasvattaminen (taulukko 1).

TAULUKKO 1. Isyyden huolia ja haasteita (mukaillen Säyrylä 2017, 50)

Päihderiippuvuuden negatiivisen vaikutuksen isän ja lapsen yhdessä viettämään aikaan on tuonut esille myös Halme (2009, 118). Isäksi tulemiseen ei Leachin, Olesenin, Butterworthin ja Poyserin (2014) tutkimuksen mukaan kuitenkaan liittyisi isän psyykkisen ahdistuksen lisääntymisen riskiä.

Vanhemmuuden tasapuolinen jakautuminen on nykyisin aiempaa yleisempää. Kansaneläkelaitoksen (KELA) vuoden 2017 tilastojen mukaan viimeisten 20 vuoden aikana isien osuus vanhempainrahansaajina on kasvanut. Vuonna 1997 isien osuus oli 27 prosenttia ja vuonna 2017 osuus oli 41%. (Keskinen ym. 2017, 45.) OECD (2016) raportissa tarkasteltiin, montako viikkoa isillä oli mahdollista pitää palkallista vanhempainvapaata. Vertailussa oli mukana 34 maata 35:stä OECD maasta. Suomi sijoittui vertailussa sijalla 10, isän lomaoikeuden ollessa 9 viikkoa. Yli 50 viikkoa palkallista vanhempainvapaata oli mahdollista pitää Korean ja Japanin isillä. (OECD 2016.) Vuoden 2014 OECD (2016) tilastosta voidaan kuitenkin havaita, että Koreassa vain 4,5 % isistä on käyttänyt mahdollisuutta jäädä vanhempainvapaalle. Huomionarvoista vertailussa on, miten OECD

maissa 26 prosentilla isistä ei ole oikeutta palkalliseen vanhempainvapaaseen (OECD 2016).

Vanhemmuuden haasteita. Vanhempien kuormittumista lisää perheen alhainen toimeentulo ja epätasapainossa olevat tulot ja menot (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 154). Heikko taloudellinen selviytyminen vaikuttaa erityisesti monilapsiseen ja yhden vanhemman tai yksinhuoltaja perheisiin. Vaikutus voi olla niin suuri, että voidaan puhua lapsiperheiden köyhyydestä (Määttä & Rantala 2016; Lammi-Taskula 2014; Puska 2009). Perheen taloudellisen hyvinvoinnin turvaaminen liitetään vahvemmin isyyteen, jonka voidaan nähdä vaikuttavan suoraan lapsen ja perheen hyvinvointiin (Eerola 2015, 47). Perheen taloudellisen aseman turvaaminen voikin olla lisäämässä isän kokemaa stressiä (Dabrowska & Pisula 2010). Suomessa vanhempien tulotaso vaikuttaa perheen päivähoitomaksuihin, ja yhteiskunnan maksamiin tukiin, jolloin suurituloiset perheet maksavat lapsensa varhaiskasvatuspaikasta enemmän kuukausittain, kuin pienituloiset vanhemmat (Rönkä ym. 2017).

Vanhempien työelämään kohdistuu enemmän odotuksia, kuin aikaisemmin, ja vanhemmat kokivat työn kuormituksen vaikuttavan voimakkaammin perhe-elämään, kuin päinvastoin (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 151-152). Perheet tasapainoilevat työn ja yksityiselämän välillä, jossa stressi mainittiin työhön kohdentuvissa ajatuksissa negatiivisia tunteita nostattavana tekijänä (Galea, Houkes & De Rijk 2014). Valkosen (2006, 75) tutkimukseen osallistuneet 5-6-luokkalaiset oppilaat ilmaisivat huolensa joutuessaan jakamaan perheen yhteistä aikaa vanhempien työn kanssa. Perheissä äitien alhaiseen koulutustasoon liittyvä Hietamäen ym. (2017, 67) mukaisesti herkemmin työaikojen vaihtelevuus. Pienten lasten äitien työllistyminen näyttäytyi vähäisemmältä ja äidit työskentelivät yleisemmin osa-aikatyössä (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 156). Kauhanen ja Naisten ja miesten tasa-arvo ei kohtaa työmarkkinoilla, jonka tuovat esille Riukula ja Kauhanen (2019, 93). Huomio kiinnittyy naisten palkkatasoon miehenemmistöisellä työpaikalla, joka on jopa 40 % pienempi, kuin miehillä.

Vanhemmuuden kuormittavia tekijöitä kuvailtiin Ensi- ja turvakotien liiton (2018, 7) kyselyssä seuraavanlaisesti: *On omaa ja puolison sairautta tai terveydellisiä haasteita, riippuvuuksia, opiskeluja, työttömyyttä, paljon työllistävää yrittäjyyttä, suurperhettä, vastuullista ja liikkuvaa työtä, kulttuurieroja puolisoiden välillä, epävarmuutta taloudellisessa tilanteessa, muiden lasten oireilua ja sairauksia sekä omia ikääntyviä vanhempia.* Tässä kuvailussa tulee hyvin esille perheiden muuttuneet ja heidän kohtaamat moninaiset tilanteet. Yksi erityisryhmä muuttuvia tilanteita kohtaavasta perheestä on pakolaisperheet, joiden puutteellisen kielitaidon ja uuteen kulttuuriin sopeutumisen voidaankin nähdä tuovan heille kuormittuneisuutta (Lavikainen 2019).

Epävakaat perhetilanteet. Epävakaat perhetilanteet ovat lisääntyneet, minkä seurauksena perheet eivät välttämättä pysty riittävästi edistämään lapsen kasvua ja kehitystä ja tarjoamaan lapselle hänen tarvitsemaa tukea (Hofferth & Goldscheider 2015, 842). Kopala-Sibleyn, Jelinekin, Kesselin, Frostin, Allmannin ja Kleinin (2017) tutkimuksessa masentuneiden vanhempien oli kasvattajina vaikeampaa pitää kiinni sovituista rajoista ja säännöistä, jolloin lapsen on mahdollista toimia haluamallaan tavalla. Lapsiperheen arki voi heikentää vanhempien välistä kommunikaatiota (Savio 2017). Vanhempien väliseen yhteyden kokemiseen ja vuorovaikutuksen heikentymiseen vaikuttaa yhteisen ajan niukkuus, joka tuo omat haasteensa myös vanhempien parisuhteeseen. Tähän voi liittyä huoli perheen yhdessä pysymisestä. (Savio 2017, 118-119, 142-148.)

Vuoden 2007 perhebarometrissä tarkasteltiin hyväksyttävimpiä syitä parisuhteessa eroamiseen. Naiset toivat vastauksissaan esille muun muassa lapsen hyvinvoinnin, raha-asiat sekä oman tai toisen vanhemman kyvyttömyyden vastuullisuuteen. Miesten vastauksissa tyytymättömyyden tunteet kohdentuivat selkeämmin suoraan puolisoon (Paajanen 2007, 48-49.) Parisuhteen hajoamisen yleisimpinä syinä (yli 90%) vuoden 2007 perhebarometrin mukaan erottui fyysinen- ja henkinen väkivalta, uskottomuus ja alkoholiongelmät (Paajanen 2007, 48).

Lapsen liittyvät tekijät. Niin paljon, kun on erilaisia perheitä, niin yhtä lailla perheissä on erilaisia lapsia. Lapsien tarvitsema tuen tarve voi näyttäytyä hyvin

yksilöllisenä. Akmese ja Kayhan (2016) tuovat esille vanhempien kokemat negatiiviset tunteet, kun perheeseen tulee vammaisen lapsi. Vanhemmat voivat ilmaista tämän kieltämällä koko asian. Lisäksi vanhempien tunnereaktioina voivat olla järkyttyminen, vihan tuntemukset, hylkäämisen kokemukset, uupumus ja tilanteesta stressaantuminen. (Akmese & Kayhan 2016, 2424.) Lapsen vakavien kehityshäiriöiden on havaittu aiheuttavan äidille psyykkistä ahdistuneisuutta (Suzukia ym. 2018). Vanhempien stressiä on nähty lisäävän lapsen kehitykselliset ongelmat, kuten Downin syndrooma ja autismi (Dabrowska & Pisula 2010). Erityislapsen vanhemmuus voidaan kokea stressaavana, jonka on nähty vaikuttavan vanhempien kykyyn ohjata lapsensa autismin kirjon oireita (Goedeke, Shepherd, Landon & Taylor 2019). Autististen lasten äitien on todettu kokevan enemmän vanhemmuuteen liittyvää stressiä kuin isien (Dabrowska & Pisula 2010).

Erityislapsen vanhempien vanhemmuuden nähdään kuormittuvan enemmän perheeseen sekä yhteiskuntaan liittyvistä seikoista, joilla voi olla jopa ero-riskiä lisäävä vaikutus. Tämä vaikutus tuli esille, kun perheeseen syntyneellä lapsella havaittiin pitkäaikainen vakava sairaus tai vamma. Yhteiskunnallisella tasolla asia vaikutti myös perheen taloudelliseen tilanteeseen. Vanhemmat eivät ole oikeutettuja saamaan kotihoidontukea lapsen täytettyä kolme vuotta. (Hii-lamo & Ahola 2016, 317-318.) Karila, Kosonen ja Järvenkallas (2017, 46-64) ovat suositelleet kotihoidon tuen rajaamista kahteen vuoteen, jotta saataisiin lisättyä varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten määrää eri ikäluokissa.

Lapsen tuen tarpeeseen ja erilaisuuteen liittyvässä muuttuneessa näkökulmassa lapsen erityisyyden nähdään nivoutuvan vuorovaikutukseen ja suhteessa ympäristöön (Pihlaja & Viitala 2018, 11). Pihlajan, Sarlinin ja Ristkarin (2015, 422-426) luokittelussa yhtenä tekijänä tuotiin esille lapsen käyttäytymisen vaikeudet. Lapsen poikkeava käyttäytyminen kotona tai kodin ulkopuolella voi herättää vanhemmissa negatiivisia tunteita lasta kohtaan.

Kehityshäiriö voidaan nähdä yksilön ominaisuutena, jota kuntoutuksen avulla pyritään muuttamaan yhteiskunnallisesti hyväksyttävämpään suuntaan (Olli, Vehkakoski & Salanterä 2014). Erityislapsen voidaan nähdä vaikuttavan koko

perheen stressitasoon, ja äitien stressitason on nähty lisääntyvän erityisesti lapsella olevien kommunikoinnin haasteiden myötä (Akmese & Kayhan 2016). Vastakkaisen päätelmän lapsen kommunikoinnin haasteita ovat esittäneet tutkimuksessaan Dabrowska ja Pisula (2010), jossa lapsen kommunikaation haasteet lisäsivät enemmän isien, kuin äitien kokemaa stressiä.

Kaakkois-Aasialaisille vanhemmille tehdyssä tutkimuksessa selvitettiin stressiä aiheuttavia tekijöitä sekä vanhempien joustavuutta, kun heidän perheensä on autismin kirjon lapsi (Ilias, Cornish, Kummar, Sang-Ah Park & Golden 2018). Vanhempien kokemukset stressistä voitiin jakaa kuuteen eri tekijään. Ensimmäinen tekijä liittyy sosiaaliseen tukeen, josta voitiin erotella ammattilaisten jakama tiedottaminen ja läheisiltä saatava henkinen tuki. Goedeken ym. (2019) tutkimuksessa vanhemmat kokivat saavansa enemmän tukea puolisoltaan ja lähiperheeltään kuin ystäviltä ja ammattilaisilta, joskin lapsen hoitamiseen kohdennettu ammattilaisten tuki oli tärkeää vanhemmille. Toisena stressitekijänä vaikutti lapsen autismin kirjon oireiden ilmeneminen ja niiden voimakkuus (Ilias ym. 2018). Kolmantena tekijänä tulivat esille taloudelliset haasteet, jotka kohdistuivat lapsen hoitoon liittyviin kustannuksiin. Vanhempien näkemykset ja ymmärrys autismin kirjoa kohtaan nähtiin neljäntenä tekijänä. Viidentenä tekijänä oli vanhempien huoli ja ahdistus lapsen tulevaisuuden koulutusmahdollisuuksia kohtaan. Kuudenteen tekijään liittyy lapsen hyväksyminen jumalan lahjana ja vanhemmat saivat lohtua uskonnollisista tekijöistä, kuten rukoilemisesta. (Ilias ym. 2018.) Lapsella oleva tuen tarve sai vanhemmat valitsemaan varhaiskasvatukseen osallistumisen 26 prosenttisesti, siitäkin huolimatta, että toinen vanhemmista on kotona (Hietämäki ym. 2017, 75).

Luvussa on tarkasteltu eri tavoin muodostettuja lapsiperheitä, jotka näytettyvät moninaisina. Vanhemmuuteen liittyy äitiys, isyys, perhetilanteet, työ ja toimeentulo. Lisäksi tuotiin esille lapsiperheiden epävakaa perhetilanteet ja lapsen liittyvät tekijät. Huomion arvoista on, että vanhempien ja perheiden kokemukset ovat henkilökohtaisia. Vanhemmat suhtautuvat ja kohtaavat haastavat tilanteet kukin omista lähtökohdista käsin, joka näkyy perheiden kuormittavina kokemissaan tilanteissa.

2.3 Yhteiskunnan tuki lapsiperheille

Lapsiperheet huomioidaan yhteiskuntamme palvelutarjonnassa. Ensi kosketuksen palveluihin perhe saa varhaisesta neuvoloissa tehtävästä terveyden seurannasta ja palvelut laajenevat perheen tarpeiden mukaan eri tavoilla toteutettuihin varhaiskasvatus- terveys ja lasten sosiaalityöpalveluihin. Varhaiskasvatuspalvelut ovat tähän tutkimukseen olennaisesti liittyvä lapsiperheille kohdennettu palvelumuoto, johon liittyy myös konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan (KVEO) palvelut. Suomessa lapsen ja perheen asemaa on turvattu monessa laissa, joissa on huomioitu erilaiset perheet ja perhetilanteet (taulukko 2).

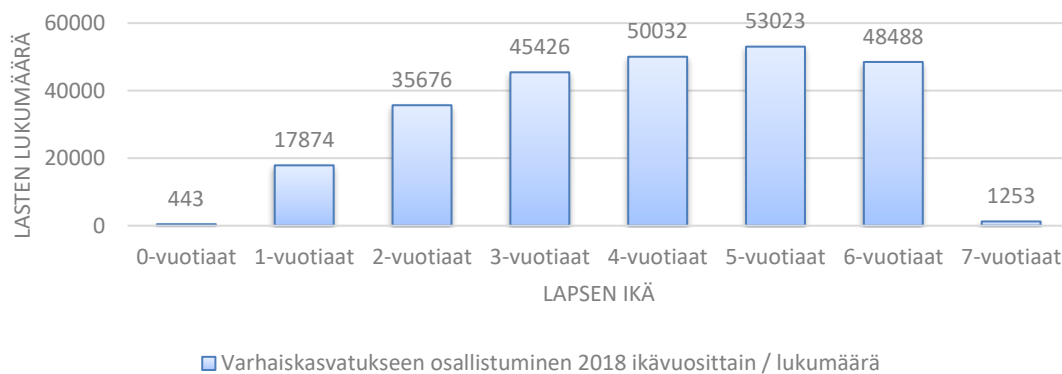
TAULUKKO 2. Lapsiperheitä tukevia lakeja

LAKI	PYKÄLÄ/ VUOSI	PERUSAJATUS
VARHAISKASVATUSLAKI	540/2018	TURVAA KAIKILLE ALLE KOULUIKÄISILLE LAPSILLE OSALISTUMISEN SEKÄ VARHAISKASVATUKSEEN, ETTÄ ESIOPE- TUKSEEN HUOLTAJIEN VALITSEMASSA MUODOSSA.
SOSIAALIHUOLTOLAKI	1301/2014	TURVAA PERHEEN TUKEMISEN HEIKENTYNEESSÄ TALOU- DELLISESSÄ TILANTEESSA.
TERVEYDENHUOLTOLAKI	1326/2010	TURVAA PALVELUT ODOTTAVILLE ÄIDEILLE JO ENNEN LAP- SEN SYNTYMÄÄ.
LASTENSUOJELULAKI	417/2007	TURVAA LASTA, HÄNEN HYVINVOINTIANSA, KASVUA JA KEHITYSTÄ VAARANTAVILTA TEKIJÖILTÄ.
LAKI VAMMAISUUDEN PERUSTEELLA JÄRJES- TETTÄVISTÄ PALVELUISTA JA TUKITOIMISTA	380/1987	TURVAA LAPSELLE HÄNEN TERVEYDELLISEN TILANSA EDELLYTTÄMIÄ TUKITOIMIA JA PALVELUITA.
LAKI KEHITYSVAMMAISTEN ERITYISHUOL- LOSTA	519/1977	TURVAA PALVELUT LAPSILLE, JOILLA ON KEHITYKSELLI- NEN VAMMA TAI SAIRAUS.

Varhaiskasvatuslakiin (540/2018 1§) kirjattuja varhaiskasvatuksen muotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatus. Näihin palveluihin ovat lain mukaan oikeutettuja alle kouluikäiset lapset sekä lapset, joiden tilanne sitä edellyttää. Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) varhaiskasvatukseen liitetään vahva pedagoginen toiminta, jossa lapselle kohdennetaan kasvatuksellista toimintaa ja keskitytään lapsen hoidon tavoitteelliseen suunnitteluun. Valtakunnan tasolla varhaiskasvatukseen liitetään lapsen hyvinvoinnin lisääminen (Autio

2019, 7), joka tulee esille Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (STM 2019).

Varhaiskasvatuksen tavoitteena varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan on lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen yhteistyössä lapsen vanhemman tai huoltajan kanssa. Varhaiskasvatukseen osallistui vuonna 2018 yli 250 000 lasta, joka vastaa noin 74 prosentin osuutta 1–6-vuotiaista lapsista (THL 2019). Vuoden 2018 tilastoraportista on havaittavissa, vuonna 2018 varhaiskasvatukseen osallistui yli 4200 lasta enemmän (1,7 %), kuin vuonna 2017 (THL 2019). Terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuoden 2018 vertailussa tarkasteltiin varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten määriä (kuvio 2). Kokonaisuudessaan 0-5 vuotiaiden määrän osuus varhaiskasvatuksessa on kasvanut tasaisesti (Kuoppala & Säkkinen 2018). Terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuoden 2018 raportin mukaan lähes 90 % viisivuotiaiden lasten ikäluokasta osallistui varhaiskasvatukseen. Siitä huolimatta Suomessa varhaiskasvatukseen osallistuu vähemmän lapsia, kuin muissa pohjoismaissa (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 46).

KUVIO 2. Lapset varhaiskasvatuksessa vuonna 2018 (THL 2019)

Hoitopaikka tavallisessa päiväkodissa ei välttämättä vastaa riittävästi hoidontarpeeseen perheissä, joissa vanhemmilla on epäsäännöllisiä työaikoja (Verhoeft, Tammelin, May, Rönkä & Roeters 2015). Tällöin tarvitaan joustavia hoitoaikajärjestelyjä (Rönkä, Turja, Malinen, Tammelin & Kekkonen 2017). Joustavien lastenhoitopalveluiden kolmeen yleisimpään kohderyhmään kuuluvat

yksinhuoltajaperheet, nuorten vanhempien perheet, joissa on vähän lapsia ja alhaisen koulutustason vanhemmat. Vastaavan havainnon tekivät Hietämäki ym. (2017), joskin heidän tutkimuksessansa koulutustaustasta riippumatta äidit pitivät tärkeänä lapsen hoitamista kotona ja äidit jäivät isiä useammin lapsen kanssa kotiin. Toisaalta äitien ratkaisuun jäädä kotiin hoitamaan lasta myötävaikuttivat työelämän lisääntyneet vaatimukset, kuten työn hektisyys, haasteelliset työajat ja heikko ansiotaso. (Hietämäki ym. 2017, 67-68, 70.)

Lastenhoitojärjestelyihin ja vanhempien työaikoihin kohdistuneessa vertailussa suomalaisia vanhempia enemmän haasteita kohtasivat hollantilaiset ja englantilaiset vanhemmat (Verhoef ym. 2015). Yksivuotiaan lapsen vanhempien näkökulmasta lapsen osallistuminen varhaiskasvatukseen toimi yhtenä perhettä erilaisissa tilanteissa tukevana ratkaisuna (Hietämäki ym. 2017, 69). Muunlaisina hoitojärjestelyinä vanhemmat käyttivät vanhemman osa-aikaista työskentelyä sekä lapsen osa-aikahoitoa (Hietämäki ym. 2017; Verhoef ym. 2015). Työsopimuslaki (4§ 55/2001) mahdollistaa alle 12-vuotiaan lapsen vanhemman osa-aikaisen työskentelyn. Osa-aikatyöskentely oikeutta on pidennetty erityislapsen tai pitkäaikaissairaana lapsen vanhemmilla 18 vuoteen saakka. Lyhennettyä työaikaa käyttävät yleisemmin äidit kuin isät (Keurulainen 2014, 119). Vanhemmat saattavat myös sopia lapsen hoitamisesta sukulaisen kanssa, hänen hoitaessaan lasta vanhempien työskennellessä kodin ulkopuolella (Hietämäki ym. 2017, 69).

Lapsiperheiden tukeminen on huomioitu myös laajemmin valtakunnan tasolla. Maamme hallitusohjelmaan on kirjattu Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE 2016-2018 (STM 2019), joka alkoi Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeena. Muutosohjelman yhtenä tavoitteena oli saada kaikki alle kouluikäiset lapset osallistumaan varhaiskasvatukseen. Muutosohjelma on myös uuden hallituksen ohjelmassa vuosille 2020-2023, joka mahdollistaa lapsi- ja perhepalveluiden kehitystyön jatkumisen. Sosiaali- ja terveysministeriön (2019) Lapsi-strategia 2040 hanke keskittyy lisäämään maamme lapsi- ja perhemyönteisyyttä. Vuosien 2016-2018 aikana eri puolilla maamme on keskitytty tukemaan vanhemmuutta, kuten kehittämällä *Kuusi askelta kouluun* toimintamallin (Hausalo 2019). Monitoimijaisten ja -monikielisten vanhempaintilaisuuksien

järjestämiseen on tehty malli, jossa painopisteenä oli tutustuttaa maahanmuuttajaperheet Suomen palvelujärjestelmiin (Wilska-Seemer 2019, 25). Vanhemmille on pidetty teemailtoja, joiden yhtenä aiheena oli perheen arjen sujuvuus yhteisten pelisääntöjen avulla (Uutela-Morander 2019, 23).

Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat osa varhaiskasvatuksen perheiden käytettävissä olevaa palvelujärjestelmää. Alueellisen erityislastentarhanopettajan työn muotoutumista lähipäiväkodeissa tutki Jormakka (2011). Työ jakautui lasten kanssa työskentelyyn ja aikuisten kanssa tehtävään työhön. Lasten kanssa tehtävään työhön kuului lasten pienryhmien ja henkilökohtainen ohjaaminen, lapsiryhmässä samanaikaisopetuksessa toimiminen ja muut tehtävät. Aikuisten kanssa tehtävään työhön liittyi yhteistyö vanhempien, päiväkodinjohtajan ja henkilöstön ja monialaisten toimijoiden kanssa, yhteisneuvotteluihin osallistuminen ja muut tehtävät. (Jormakka 2011, 97, 155-157.) Konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan työskentelyyn sopii Puution ja Kykyrin (2015, 24, 232) esittelemä varhaiskasvatuksen prosessikonsultaatiomalli. Siinä konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana lapsen asioihin liittyvässä palaverissa yhdessä vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksessa tukea tarvitsevan lapsen aloittaessa hoidon tavallisessa ryhmässä kohdennetaan konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan opastusta, konsultaatiota ja tukea sekä lapselle, että ryhmän aikuisille (Jormakka 2011; Engfelt 2006). Puution ja Kykyrin (2015, 19) mukaan konsultaationa voidaan pitää yhdenkin kerran tapahtuvana yhteistä työskentelyä.

Konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan työtä ja työskentelyä voidaan kuvailla perhelähtöiseksi, jonka yleisimpänä toimintatapana oli tiedon jakaminen vanhemmille. Lisäksi työhön voidaan liittää: *perheen hyvinvoinnin huomioiminen, rohkaisu lapsen tukemiseen kotona sekä yleinen suunnittelu ja arviointi.* (Rantala, Uotinen & Räikkönen 2018.) Dinnebeil, Pretti-Frontczak ja McInerney (2009) kuvailevat konsultoivia varhaiskasvatuksen erityisopettajia oman alansa asiantuntijoina ja tietolähteinä, kun heidän neuvoa-antavaan työrooliinsa on

liitetty tiedon jakaminen sekä vanhemmille, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Vuoden 2016 tutkimuksessa konsultoivalla varhaiskasvatuksen erityisopettajilla oli vastuullaan vähimmillään kolme päiväkotia ja enimmillään seitsemän päiväkotia, jolloin heidän vastuualueensa muodostui keskimäärin viidestä- seitsemästä päiväkodista. (Viljamaa & Takala 2017, 213.) Konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien laajemman vastuullisuuden myötä heitä voidaankin kutsua päiväkotien yhteisiksi opettajiksi, kuten Viljamaa ja Takala (2017) tuovat esille. Puutio ja Kykyri (2015, 19) tuovat esille, miten konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja voidaan nähdä varhaiskasvatuksen sisäisenä konsulttina, heidän toimiessa laajemmin varhaiskasvatusorganisaation resurssina.

Varhaiskasvatuslain (540/2018 § 23) mukaisesti varhaiskasvatuksen erityisopettaja on osallisena selvittämässä lapsen tuen tarvetta. Lisäksi konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista hyödynnetään suunniteltaessa lapselle kohdennettavia tukitoimia ja arvioitaessa niiden toteutumista (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Laadittaessa lapsen pedagogisia asiakirjoja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi neuvoa ja avustaa henkilöstöä asiakirjojen teossa (Heiskanen, Alasuutari & Vehkakoski 2018). Lapsen kasvun ja oppimiseen haasteisiin liittyvään yhteistyöhön voidaan liittää myös muita asiantuntijoita, kuten puhe- ja toimintaterapeutteja (Dinnebeil ym. 2009). Yhtenä konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyötahona ovat päiväkotien johtajat, joiden kanssa tehtävä yhteistyö on lisääntynyt (Viljamaa & Takala 2017).

Varhaiskasvatuksessa tukea tarvitsevan lapsen aloittaessa hoidon tavallisessa ryhmässä kohdennetaan konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan opastusta, konsultaatiota ja tukea sekä lapselle, että ryhmän aikuisille (Jormakka 2011; Engfelt 2006). Puution ja Kykyrin (2015, 19) mukaan konsultaationa voidaan pitää yhdenkin kerran tapahtuvana yhteistä työskentelyä.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkittavaa teemaa lähestyttiin laadullisella tutkimuksella, jonka tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 33). Tämän tutkimuksen ilmiönä oli lapsiperheitä kuormittavat tekijät. Laadullinen tutkimus on nähtävissä kokonaisuutena, joka muodostuu aineiston keräämisestä ja aineiston analysoinnista (Tuoma & Sarajärvi 2018, 76). Tutkimusprosessia voidaan kuvailla kehittyvänä prosessina, jonka edetessä tutkijan on mahdollista päästä aineiston ydinsanomaa äärelle (Kiviniemi 2018, 73-74).

Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa analyysia. Tämän tutkimuksen teoriaohjaava analyysi ei suoraan pohjautu jo aikaisemmin muodostuneisiin teorioihin. Analyysissa huomioitiin aikaisempien tutkimusten aihepiirejä, jonka kautta Kiviniemen (2018, 109-110) mukaan pyritään löytämään aihepiiristä uusia näkökulmia. Tutkimuksen viitekehykseen voitiin luontevasti liittää kolme näkökulmaa, jotka liittyivät lapsiperheisiin, vanhemmuuteen ja yhteiskuntaan. Nämä näkökulmat ohjasivat aineiston luokittelua.

Aineistonkeruuseen voidaan käyttää monia eri menetelmiä, kuten havainnointia, keskustelua, haastattelua ja aineiston keräämistä kirjallisessa muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84). Tämän tutkimuksen aineiston muodostivat verkkokyselyllä kerätyt avoimet vastaukset, joihin vastaajat kirjoittivat kukin omalla tavallaan. Suurin osa vastauksista oli luettelomaisia ja vastauksiin listatuissa asioissa tuotiin esille monia eri tekijöitä. Näitä vastauksissa esille tulleita tekijöitä analysoitiin niiden sisällön kautta. Analyysi eteni kolmen analyysivaiheen kautta, joita laadullisessa sisällönanalyysissa ovat pelkistäminen, ryhmittely ja abstrahointi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-123). Analyysin edetessä aineistosta muodostettiin luokkia, joiden sisällöt joko olivat samantyyppisiä tai erityyppisiä. Aineiston luokittelu täsmentyi prosessin aikana, jonka Kiviniemi (2018, 73) näkee olennaisena osana laadullista tutkimusta.

3.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen tutkimusaineisto muodostui Rantalan ja Uotisen Jyväskylän yliopistossa vuosina 2012-2020 toteutettavan *Varhaisvuosien erityiskasvatus – erityislastentarhanopettajan työ ja vanhempien osallisuus* – hankkeen tutkimusaineistosta. Verkkokysely lähetettiin vuonna 2015 Suomessa konsultoivina varhaiskasvatuksen erityisopettajina työskenteleville henkilöille. Verkkokyselyn yhtenä avoimena kysymyksenä oli: *Mitä voit kertoa työkokemuksesi pohjalta 2010-luvun lapsiperheistä? (1000 merkkiä)*. Kyseisen avoimen kysymyksen vastaukset muodostivat tämän tutkimuksen tutkimusaineiston.

Tutkijan tulee kiinnittää huomiota aineiston keräämisen oikeanlaiseen kohdentamiseen (Kananen 2017; Tuomi & Sarajärvi 2018). Alkuperäisen tutkimuksen (Rantala & Uotinen 2015) kohderyhmänä oli varhaiskasvatuksessa työskentelevät konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Konsultoivilla varhaiskasvatuksen erityisopettajilla oli odotettavasti tietoa tämän lapsiperheiden arjen kuormitustekijöistä, joten heidän vastausten avulla oli mahdollista etsiä vastauksia tutkimuskysymykseen. Tutkimuksessa keskityttiin lapsiperheiden arkea kuormittaviin tekijöihin. Tutkimukseen vastanneet henkilöt ovat tuoneet esille tutkimukseen liittyvää tietoa henkilökohtaisista näkemyksistä ja kokemuksista, joita he ovat työssään kohdanneet (Kananen 2017; Patton 2015).

Kirjallinen aineisto on yksi laadullisen tutkimuksen aineistomuoto (Patton 2015, 36). Alkuperäisiä kyselyitä lähetettiin 637 henkilölle, joista verkkokyselyyn vastasi 368 konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Verkkokyselyn vastausprosentiksi muodostui 58 %. Kyselytutkimuksella kerätyllä aineistolla pyritään muodostamaan merkityksiä tutkittavasta ilmiöstä (Patton 2015, 5). Tämän tutkimuksen aineisto koottiin 368 konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastauksesta ja tutkimusaineiston laajuus oli 42 tekstisivua. Tutkimusaineiston vastaukset voi kuvailla lyhyiksi ja luettelomaisiksi. Yhteen vastaukseen oli pääsääntöisesti kirjattu useita eri tekijöitä. Vastauksista poistettiin 11 tyhjää

vastausta, jonka jälkeen tutkielman aineisto tiivistyi 357 konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastaukseen.

Tutkimukseen vastanneet henkilöt ovat itsenäisesti päättäneet tutkimukseen osallistumisesta ja yksittäisen vastaajan vastaukset ovat anonyymejä (taulukko 3). Tutkimukseen osallistuminen on konsultoitavien varhaiskasvatuksen erityisopettajien joukossa ollut sattumanvaraista, eikä tutkijoiden tekemä valinta (Kananen 2017, 127).

TAULUKKO 3. Vastajaat ja työskentelyalueiden vastaajamäärät (N=368)

TYÖSKENTELYALUEET	% (100)	F (368)
ETELÄ-SUOMI (ETELÄ-KARJALA, KANTA-HÄME, KYMENLAAKSO, PÄIJÄT-HÄME, UUSIMAA)	39	145
LÄNSI- JA SISÄ-SUOMI (ETELÄ-POHJANMAA, KESKI-POHJANMAA, KESKI-SUOMI, PIRKANMAA, POHJANMAA)	25	93
LOUNAI-SUOMI (SATAKUNTA, VARSINAIS-SUOMI)	13	47
ITÄ-SUOMI (ETELÄ-SAVO, POHJOIS-KARJALA, POHJOIS-SAVO)	10	35
POHJOIS-SUOMI (KAINUU, POHJOIS-POHJANMAA)	9	32
LAPPI	4	16

Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita yksittäisen vastaajan vastauksista ja merkitystenannoista, kuten Kiviniemi (2018, 79) tuo esille. Vastajaista suurin osa työskenteli Etelä-Suomessa ja pienin osa Lapissa (taulukko 4). Vastajien määrä on suhteessa eri alueiden asukaslukuun. Suurin osa konsultoitavista varhaiskasvatuksen erityisopettajista työskenteli 5000-20000 asukkaan kunnassa.

TAULUKKO 4. Vastajien työskentelykunnat

KONSULTOIVAN VARHAISKASVATUKSEN ERITYISOPETTAJAN TYÖSKENTELYKUNTA		
KUNNAN ASUKASLUKU	%	F (368)
Yli 90 000	22	81
60 001-90 000	10	37
40 001-60 000	10	37
20 001-40 000	23	84
5000-20000	28	103
ALLE 5000	7	26

Alkuperäiseen kyselytutkimukseen vuonna 2015 vastanneiden henkilöiden koulutustaustoja kysyttiin verkkokyselyn taustatiedoissa (taulukko 5).

Tutkimukseen osallistujat sijoittivat itsensä koulutustaustansa mukaisesti sitä parhaiten kuvaamaan luokkaan, joita oli ennalta määritelty kuusi. Vastaajien koulutustaustoissa oli havaittavissa vaihtelevuutta.

TAULUKKO 5. Vastaajien koulutustaustat

KOULUTUSTAUSTA	(N)	%
LASTENTARHANOPETTAJAN TUTKINTO / OPISTOPOHJAINEN	322	87.5
KASVATUSTIETEEN KANDIDAATTI	83	22.6
KASVATUSTIETEEN MAISTERI, PÄÄAINEENA VARHAISKASVATUS	20	5.4
ERILLISET ERITYISOPETTAJAN OPINNOT, 60 OP.	334	90.8
SOSIAALIKASVATTAJA	6	1.6
SOSIONOMI	5	1.4
MUU (ESI- JA ALKUOPETUKSEN OPETTAJA (14.4 %), LASTENHOITAJA (9.09 %), PÄIVÄHOITAJA (5.05 %), HUMANISTISTEN TIETEIDEN KANDIDAATTI (3.03 %), LUOKANOPETTAJA (3.03 %), PERHEPÄIVÄHOITAJA (2.02 %), LISENSIAATIN TUTKINTO (1.01 %), TOHTORIKOULUTETTAVA (1.01 %), SAIRAANHOITAJA (1.01 %), SEKÄ PÄIVÄKOTIAPULAINEN (1.01)).	99	26.9

Konsultoivina varhaiskasvatuksen erityisopettajina työskenteli monen eri koulutustaustan omaavia henkilöitä, joista osalla ei ollut muodollista pätevyyttä (taulukko 5). Suurin osa vastaajista oli suorittanut erilliset erityisopettajan opinnot (334), jonka lisäksi vastaajalla saattoi olla muukin kysymyksessä mainittu koulutus.

3.2 Aineiston analyysi

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saada muodostettua tutkittavasti ilmiöstä mahdollisimman hyvin tutkittavaa ilmiötä kuvaileva kuva (Tuomi & Sarajärvi 2018; Kananen 2017). Tutkimuksen tulkinnallisuudesta vastaa kunkin tutkimuksen tutkija. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää monin eri tavoin kerättyä aineistoa (Kiviniemi 2018, 81,83.)

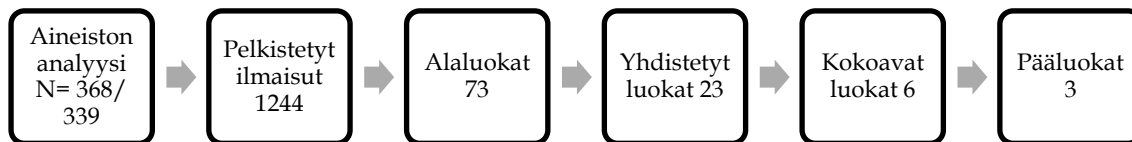
Tutkimusaineiston analyysimenetelmä teoriaohjaavaa analyysia eteni kolmen vaiheen kautta. Analyysin ensimmäisenä vaiheena pelkistettiin eli redusoi-
ttiin alkuperäistä aineistoa rajaamalla pois tutkimukseen kuulumaton aineiston. Alkuperäisestä tutkimusaineistosta tutkimukseen kuuluvaksi aineistoksi rajattiin osan 2. kysymyksen: *Mitä voit kertoa työkokemuksesi pohjalta 2010-luvun*

lapsiperheistä? vastaukset. Tämän rajauksen jälkeen tutkimusaineisto luettiin kokonaisuudessaan läpi. Toisella lukukerralla tekstistä alleviivattiin jokaisen yksittäisen vastaajan vastauksista tutkimukseeni liittyviä pelkistettyjä ilmaisuja. Ilmaisuissa keskityttiin konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien kuvailemiin lapsiperheen arkea kuormittaviin tekijöihin. Alkuperäiset vastauksen säilytettiin prosessin aikana myös omana tiedostona, joihin pystyisi palaamaan myöhemmin. Tutkimusaineistosta valittiin aiheeseen liittyvät tapaukset (Patton 2015, 265), joita tässä tutkimuksessa olivat vastaukset, joissa mainittiin kuormittavia tekijöitä. Ne vastauksessa, joissa ei mainittu kuormittavia tekijöitä rajattiin pois.

Tutkimusaineiston sisällönanalyysiin liittyi tutkimusaineistona käytetyn kerrollisen tekstin tunnistaminen, järjestely ja luokittelu (Patton 2015, 551). Alkuperäiset vastaukset eroteltiin toisistaan, järjesteltiin ja numerotiin (1-368) ja koottiin yhteiseen tekstitiedostoon. Aineiston kokoaminen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi vahvistaa Pattonin (2015, 523) laadullisen tutkimuksen analyysiprosessia. Alleviivatut pelkistetyt ilmaisut (N= 1244) yhdistettiin samaan tekstitiedostoon. Redusoidusta aineistosta muodostetaan tiiviimpi kokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-123). Pelkistetyt maininnat muodostivat taulukkoihin koottuina yhteensä 37 sivun aineiston.

Analyysin toisena vaiheena ryhmiteltiin eli klusteroitiin aineistosta nousseita tutkimusaiheeseen liittyviä ilmaisuja ja mainintoja. Pelkistetyistä maininnoista etsittiin saman- ja erityyppisiä ilmaisuja, jotka jakautuivat vanhemmuuteen, yhteiskunnallisiin sekä vuorovaikutukseen ja lapseen liittyviin luokkiin. Ilmaisuista muodostui 73 alaluokkaa. Aineiston tarkastelua jatkettiin keskittymällä alaluokkien sisältöjen yhteneväisyyksiin, joista samantyyppisten sisältöjen perusteella muodostui 23 yhdistävää luokkaa.

Analyysin kolmantena vaiheena muodostettiin tutkimuksen teoreettiset käsitteet eli abstrahoitettiin aineistoa. Muodostetut luokat nimettiin luokkien sisältöjä kuvaavilla käsitteillä. Ilmiöiden käsitteellistäminen on osa laadullista tutkimusprosessia, joka etenee vähitellen tutkimuksen edetessä (Kiviniemi 2018, 77).

Kuvio 3. Aineiston redusointi ja analyysin eteneminen

Yhdistävien luokkien samankaltaisuuksien kautta muodostui kahdeksan kokoaavaa luokkaa. Viimeisenä luokittelun vaiheena yhdistettiin kokoavat luokat ja tutkimusaineisto koottiin kolmeen pääluokkaan. Luokittelu ja aineiston sisäinen jäsenitys muotoutuikin näin monen analyysivaiheen jälkeen, jonka Kiviniemi (2018, 82) tuo esille osana laadullista tutkimusprosessia.

Laadullisen sisällönanalyysin voi toteuttaa monella tapaa. Yhtenä vaihtoehtona on käyttää tietokoneohjelmistoja, kuten Patton (2015, 528) tuo esille. Tämän tutkimuksen aineiston laadullinen sisällönanalyysi toteutettiin käyttämällä eri värisiä papereita ja post-it-lappuja ja kyniä. Tutkimusaineiston luokittelu koottiin vaiheittain taulukoihin (taulukko 6, liite 1), josta esimerkkinä on suurimmaksi luokaksi muodostunut vanhemmuus.

Tutkimusaineiston analysoinnissa on hyödynnetty myös määrällistä tarkastelua, jonka avulla voitiin täydentää laadullista tutkimusta (Valli 2018, 248). Tutkimukseen vastanneilta konsultoivilta varhaiskasvatuksen erityisopettajilta kerättiin taustatiedot ja joita analysoitiin tietokoneen SPSS-ohjelmiston avulla. Tiedoista on tehty SPSS-ajot, joiden avulla koottiin vastaajien koulutustaustat, työskentelykunnat sekä valtakunnallisesti jakautuneet vastaajamäärät työskentelyaluittain (taulukot 3-5).

TAULUKKO 6. Vanhemmuuden luokittelun osa 1

ALKUPERÄISIÄ MAININTOJA	PELKISTETTYJÄ ILMAISUJA	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
"PERHEILLÄ TUNTUU OLEVAN KIIRE JA AIKAA LASTEN KANSSA OLEMISEEN VÄHÄN"	PERHEILLÄ EI OLE YHTEISTÄ AIKAA	PERHEEN YHTEISEN AJAN RIITTÄMÄTTÖMYYS		
"VIIHDE- JA VAPAA - AJAN PAINOTTUMINEN PERHEISSÄ LISÄÄNTYNYT SEKÄ AIKUISILLA ETTÄ LAPSIILLA"	ULKOPUOLISET TEKIJÄT OHJAAVAT VANHEMPIEN JA LASTEN AIKAA			
"EI ARVOSTETA PERHEEN YHTEISTÄ AIKAA, JOLLOIN OLTAIISIIN RAUHASSA KOTONA "	YHTEISEN AJAN ARVOSTUS			
"TUNTUU ETTÄ PERHEILLÄ ON AIKA HEKTINEN ARKI, PERHEET OVAT HYVIN KIIREISIÄ, ELÄMÄ ON SUORITTAMISTA"	PERHEIDEN HEKTINEN ARKI	LAPSIPERHEIDEN KIIREINEN ARKI		
"MINÄKESKEINEN KULTTUURI NÄKYVÄ LAPSIPERHEISSÄ "	MINÄKESKEINEN VANHEMMUUS			
"ÄRVOMAAILMAT ERI PERHEIDEN VÄLILLÄ HYVIN ERILAISET "	ÄRVOMAAILMAN MUUTOKSET PERHEISSÄ	VANHEMPIEN OMA ETU ETUSIJALLA		
"VANHEMMAT ASETTAVAT OMAN ETUNSA LAPSEN EDUN RINNALLE, OMA AIKA ON TÄRKEÄÄ"	AIKUISEN ETU JA KIINNOSTUKSET ENSISIJAISIA			

LAPSIPERHEIDEN ARKI → VANHEMMUUS

3.3 Tutkimuksen eettiset ratkaisut ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuudessa on toimittu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti. Tutkimuksen eteneminen on kirjattu täsmällisesti ja avoimesti (Patton 2015; Kiviniemi 2018). Tutkimustekstissä käytetyt toisten tutkijoiden aineistolainaukset on kirjattu asianmukaisesti, jota Kanasen (2017, 190) mukaan voidaan pitää tutkimuksen eettisyyteen vaikuttavana tekijänä. Lisäksi luotettavuuteen liittyy tutkijan tekemät valinnat tutkimuksen oikeasta kohdentamisesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163).

Tutkimus on kohdennettu konsultoiville varhaiskasvatuksen erityisopettajille, jonka kautta saadaan tietoa juuri heidän työssään kohtaamista perheiden tilanteista. Tutkimusaineisto on säilytetty koko tutkimusprosessin ajan asianmukaisesti ja salasanalla turvattuna, eikä se ole ollut ulkopuolisten henkilöiden saatavilla. Edellä mainittuja toimenpiteitä voidaan kuvata keskeisinä tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä edistävänä tekijänä (Patton 2015, 525).

Tutkimuksen edetessä on huomioitu aineistosta tehdyt löydöt ja havainnot, joita Kiviniemi (2018, 76) nimittää aineiston ydinsanomaksi. Alkuperäisen

tutkimuksen tutkimusluvan hakivat hankkeen tutkijat vuonna 2015 ja tutkimukseen osallistujille kirjoitettiin saatekirje (liite 2). Tutkimukseen osallistujien tunnistetiedot oli käsitelty ennen aineiston luovuttamista ja siinä oli huomioitu, ettei yksittäistä vastaajaa voida tunnistaa. Näin toimimalla varmistettiin osallistujien anonymiteetti (Kananen 2017, 194). Aineiston saturaatiosta voidaan tehdä havaintoja, jos tutkija analysoi aineistoa aineistonkeruun aikana (Kananen 2017, 129, 179). Tämän tutkimuksen aineisto oli saatu valmiina, jolloin aineistoa ei ole tähän tutkimukseen liittyen analysoitu siinä vaiheessa. Näin myöskään aineistossa esiintyvien toistumisten todentamista ei siinä vaiheessa tehty.

Tutkimusaineiston analyysi on toteutettu kiinteässä yhteydessä alkuperäiseen aineistoon, joka voidaan yhdistää tutkimuksen luotettavuuteen (Patton 2015, 632). Tutkimuksen luotettavuutta on vahvistettu kirjaamalla tutkimustulosten esittelyyn tutkimusaineiston alkuperäisiä mainintoja (Kananen 2017; Patton 2015). Tuloslukuihin kirjatut konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien vastauksista poimitus aineistolainaukset ovat joko osana tekstiä tai erikseen sisennettyinä lainauksina. Suoriin lainauksiin on merkitty alkuperäiseen tutkimusaineistoon viittaava vastauksen numero 1-368. Aineiston redusoinnin aikana alkuperistä numerointia ei muutettu, vaan tietyt vastaukset jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle (kuvio 3). Olen käyttänyt alkuperäisiä lainauksia kaikissa kappaleissa hyödyntäen mahdollisimman monen vastaajan vastauksia. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusprosessi nähdäänkin kokonaisuutena yhtä tärkeänä, kuin tutkimuksen tulos (Patton 2015, 234).

Tutkimuksen aineistonkeruuseen voi liittyä myös rajoitteita. Saadessani valmiin tutkimusaineiston en ollut vaikuttamassa tutkimusaineiston keruuseen. En myöskään ole ollut vuonna 2015 muotoilemassa ja miettimässä verkkokyselyssä käytettäviä kysymyksiä. Verkkokyselyllä kerätyn tutkimusaineiston voidaan nähdä olevan vahvasti anonymiteettiä suojaavaa. Toisaalta tutkijan mahdollisuudet kerätä täydentävää tutkimusaineistoa samoilta vastaajilta on vähintäänkin heikentynyt. Tai jopa mahdotonta vastausten ollessa anonymisti kirjoitettuja. Tämän näkökulman nostavat esille Kniivilä, Lindblom-Ylänne ja Mäntynen (2017, 95). Tässä tutkimuksessa on toimittu edellä kuvattujen periaatteiden

mukaisesti ja tutkimusraportissa on tuotu esille valitut tutkimukselliset ratkaisuja sekä tutkijan omat tulkinnat aiheesta, kuten Kiviniemi (2018, 87) tiivistää.

On tärkeää huomioida konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien vastauksissa esille tulleet kuvailut perheistä, jotka eivät ole kuormittuneita. Aineistossa tuli esille myös perheiden vahvuuksia, kuten yhteiseen perhe-elämään ja lapseen sitoutuminen. Osalla vanhemmista nähtiin olevan aito kiinnostus lastensa asioihin ja heillä nähtiin olevan voimavaroja keskittyä lapsiinsa. Vastaajat kuvailivat myös perheitä, joissa perheen yhteinen aika koetaan tärkeänä ja arvokkaana ja siihen halutaan panostaa.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimustulokset. Tutkimuskysymyksessä keskityttiin konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien (KVEO) työssä kuvailemiin ja kohtaamiin lapsiperheen arkea kuormittaviin tekijöihin. Lapsiperheen arkea kuormittavat tekijät jakautuivat kolmeen laajempaan kokonaisuuteen (taulukko 7). Ensimmäisenä tarkastellaan vanhemmuuteen liittyviä haasteita. Seuraavaksi tarkastellaan lapsiperheiden kohtaamia yhteiskunnallisia haasteita. Viimeisenä kokonaisuutena tarkastellaan vuorovaikutuksen haasteita lapsiperheissä. Tuloksia kuvataan tarkemmin luvuissa 6.1-6.3.

TAULUKKO 7. Lapsiperheiden kohtaamien kuormitusten jakautuminen

KUORMITUS	%	KUORMITUSTEN JAKAUTUMINEN	KUORMITUSTEN OSA-ALUEITA
VANHEMMUUS	57	ARIEN VOIMAVARAT (38%)	ARIEN HALLINTA VANHEMPIEN TARPEET VANHEMPIEN VOIMAVARAT TUKIVERKOSTOJEN PUUTTUMINEN ERO/ UUSPERHEET
		KASVATUKSELLINEN EPÄVARMUUS (19%)	LAPSEN KEHITYKSEN YMMÄRTÄMINEN KASVATUSVASTUUN SIIRTÄMINEN VANHEMMUUDEN EPÄVARMUUS
LAPSIPERHEET YHTEISKUNNASSA	24	TYÖELÄMÄN VAATIMUKSET (12%)	TYÖELÄMÄN PAINHEET URASUUNTAUTUMINEN ERÄVAKAAT TYÖSUHTEET
		TALOUDELLINEN ERIARVOISUUS (12%)	TALOUDELLISET PAINHEET TYÖTTÖMYYS ONGELMIEN KERTAISTUMINEN
VUOROVAIKUTUS LAPSIPERHEISSÄ	19	LAPSEN JA AIKUISEN KOHTAAMINEN (14%)	SOSIAALISEN MEDIAN ASEMA VÄHENTYNYT VUOROVAIKUTUS LAPSEN KIELELLINEN KEHITYS LAPSEN KÄYTTÄYTYMINEN
		LAPSI PERHEESSÄ (5%)	PERHE-ELÄMÄN MUUTOKSET VUOROHOITO TUEN TARPEEN MONIMUOTOISTUMINEN

4.1 Vanhemmuus

Vanhemmuuden haasteet tulivat esille konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastauksissa lapsiperheen arkea kuormittavina tekijöinä. Tutkimusaineiston perusteella vanhemmuuteen kohdistuu kuormituksia monesta eri

suunnasta. Vanhemmuuteen liittyviä kuormituksia tarkastellaan lapsiperheen arjen hallinnan, vanhempien jaksamiseen ja voimavaroihin liittyvien haasteiden, sekä vanhempien kasvatuksellisten näkökulmien kautta.

4.1.1 Arjen voimavarat

Vanhemmuuden haasteita kuvailtiin yli 50 % vastauksissa. Perheiden nähtiin kohdentavan aikaa vapaa-ajan aktiviteetteihin ja perheen jäsenillä kuvailtiin olevan paljon kodin ulkopuolisia harrastuksia. Perheissä sekä lasten että aikuisten vapaa-aikaa kuvattiin tarkoin aikataulutettuna. Lapsiperheiden elämä näyttäytyi hektisenä ja kiireisenä vastauksissa. Lisäksi perheiden yhteisen ajan nähtiin vähentyneen. Lapsiperheiden vapaa-aikaa kuvailtiin suorituskeskeisenä, jota kuvataan seuraavassa sitaatissa.

Nykyajan perheiden arki on kiireistä ja tasapainoilua työn, vapaa-ajan ja perheen oman ajan "tasapainolaudalla"! Valitettavan usein vaikuttaa siltä, että aikaa perheen sisäisten suhteiden hoitamiseen jää kaikista vähiten. Ja erityisesti lapset eivät ehkä aina saa riittävästi huolenpitoa, läheisyyttä ja hellyyttä omilta vanhemmiltaan. Vaikuttaa myös siltä, että vanhemmuus ja vanhempana toimiminen on nykypäivän vanhemmille usein todella haastavaa! Vaikutelma siitä, että "vanhemmuus on hukassa" on liiankin usein mieleen tuleva ajatukseni, kun kohtaan perheitä työssäni (154).

Lapsiperheen arki näyttäytyi vastauksissa vanhempia kuormittavana. Perheissä aikuisten kiinnostuksen kohteet nähtiin ensisijaisina, ja vanhemmuutta kuvailtiin aikuislähtöisenä ja minäkeskeisenä. Vastaajien mukaan vanhempien arvostus omaa aikaa kohtaan nähtiin lisääntyneen. Vanhemmat kaipaavat ja arvostavat omien suunnitelmiansa mukaista elämää ja omia menoja. Vanhemmuus näyttäytyy esimerkiksi seuraavanlaisena.

Lapset ovat perheille tärkeitä, heidän kanssaan ollaan paljon, mutta usein aikuisen ehdoilla ja aikuisten kiinnostusten mukaan. Tavallinen, lapsen tarpeet huomioonottava arki tuntuu vaikealta, raskaalta ja vanhemmilla on tarve saada oma aikaa. Pettymykset hyvitetään usein jollain kivalla jutulla ja kärsivällisyys odottaa asioita tuntuu menneisyyden arvolta. Avuttomuus selvittää arjen haasteista ja lapsen normaaliin kasvuun kuuluvista "kiuvuista" uuvuttaa, ja "tavallinen arki" tylsyyksineen ei riitä (287).

Vanhempien omat ongelmat ja heidän henkisen hyvinvointinsa kuormittuminen tulivat esille vastauksissa, kuten *erilaiset mielenterveysvaikeudet ovat lisääntyneet vanhempien joukossa* (16). Vanhempien voimavaroja nähtiin kuormittavan

vanhempien masennus, sosioemotionaaliset ja tunnetaitojen haasteet ja vanhempien kohtaama väkivalta. Vastaajat kertoivat kohtaavansa uupuneita ja väsyneitä vanhempia, ja he kuvailivat vanhempien mielenterveyden ongelmien lisääntyneen. Myös vanhempien päihteiden tai huumeiden väärinkäyttö tuli esille vastauksissa.

Vanhempien kuvailtiin vieraantuneen lapsiperheen vanhemmuuteen liittyvistä perusasioista. Vastaajat kertoivat kohdanneensa työssään yksinäisiä lapsiperheitä, joiden tukiverkot ovat heikot tai niitä ei ole. Tukiverkostojen heikentymistä kuvailtiin lapsiperheiden juurettomuutena ja vähentyneenä sukupolvien välisellä yhteistyöllä. *Vanhemmat ovat muuttaneet kaupunkiin, eikä heillä ole tukiverkosta, jolta saada apua ja keskustella esim. lasten kasvatuksesta (60).*

Avioerot ja niihin liittyviä riitoja ja parisuhteiden muutoksia kuvailtiin vastauksissa lapsiperheitä kuormittavina tekijöinä. Vanhemmuus voidaan kohdata rikkinäisenä perheenä tai vanhemmuus voi olla muulla tavoin hajaantunut. Esimerkiksi vanhemmat jakavat vanhemmuutta eri paikkakunnilla olevien kotien välillä. Vastaajat kohtaavat työssään uus- ja uusioperheitä. Vastauksissa tuotiin esille huoli perheiden pysyvyydestä ja perhedynamiikan heikentymisestä.

Uusperheissä vuorotellaan lasten hoidossa ja lapset liikkuvat eri perheiden välillä ja sopeutuvat tähän, kuka paremmin kuka huonommin. Jos lapset joutuvat huoltajuuskiistojen välikappaleiksi, näkyy se hämmennyksenä lapsen elämässä. Perheissä, joissa asiat on hoidettu sovussa lapsen etua ajatellen, ero on helpompi lapsen kannalta (99).

4.1.2 Kasvatuksellinen epävarmuus

Vanhempien epävarmuus näkyy voimakkaammin, ja vastaajat kuvailivat vanhempien heikentynyttä suoriutumista lapsen kasvatustehtävässä. Vanhemmat nähtiin haluttomina kohtaamaan perheeseen tai lapseen liittyviä haasteita, jota vastaajat kuvailivat tuen tarpeen vähättelynä. Vanhempien tietoisuuden lapsen ikätasoisesta kehityksestä nähtiin heikentyneen. Lapsiperheiden kanssa työskennellessään vastaajat kuvailivat perheiden kulttuuri- ja kielieroja lapsen

kasvatuksessa. Eri kulttuurien perhekäsitykset voivat vaihdella hyvinkin paljon. Vanhemmat voivat olla haluttomia ottamaan vastaan heille tarjottuja tukitoimia, ja osa vanhemmista jopa vaikuttaa vastustavan niitä.

Osalla vanhemmista on haasteita asettaa rajoja lapselle. Maahanmuuttaja perheissä kasvatuskulttuuri on joissakin asioissa erilainen kuin kantasuomalaisilla perheillä. Vanhemmilla on paljon vahvoja mielipiteitä liittyen lasten kasvatukseen. Osalle vanhemmista lasten haasteet tulevat yllätyksenä ja ovat sitä mieltä, että heillä kotona ei ko. asioissa ole haastetta. Vanhemmat eivät kovin helposti halua hakea tukitoimenpiteitä, joka saattaa johtua leimaamisen pelosta tai omasta kasvatuserityksestä (148).

Vastaajat kuvailivat vanhemmilla olevan vaikeutta hallita lastensa kanssa viettämiä tilanteita ja niihin liittyvää toimintaa. Vanhempien keinot panostaa lapsen asioihin nähtiin heikkona. *Vanhemmat ovat neuvottomia hyvinkin arkisissa asioissa, kuten rajojen asettamisessa ja lapsen kanssa olemisessa. Käyn perheiden kanssa paljon keskustelua, minkälaisista rajoista lapsi hyötyy minkäkin ikäisenä ja mikä on mielekästä yhdessäoloa lapsen kanssa (309).* Vastaajat kuvailivat vanhempien siirtävän herkästi kasvatusvastuun muille tahoille tai toimijoille. Esimerkiksi toinen lapsi tuodaan päiväkotiin ja toinen vanhemmista on vauvan kanssa kotona. *Perheet käyttävät subjektiivista päivähoito-oikeutta ja tuovat hyvinkin pieniä lapsiaan hoitoon, vaikka äiti on vauvan kanssa kotona (6).* Vastaajat ovat työssään kokeneet lapsiperheiden päättävällän siirtyneen lapsille. Tämä näyttäytyy vanhempien heikkona auktoriteettina lapsille, jolloin vanhemmuuteen liittyvä vastuu jää ottamatta. Vanhempien ja lasten suhde näyttääkin enemmän kaverisuhteena, kuin lapsen ja aikuisen suhteena.

Vanhempien vanhemmuus näyttää olevan heikentynyt. Ja siihen liittyen, miten olen aikuinen, miten asetan rajat, miten olen johdonmukainen jne. Vanhemmat yrittävät olla kaveriteita lastensa kanssa ja se ei toimi. On vaikeaa saada vanhemmat ymmärtämään, että vanhemmuus ei ole aina mukavaa. Vanhemmat eivät halua tuottaa pettymyksiä lapsilleen, vaan he haluavat, että elämä on aina mukavaa --- (172).

Vanhempien vaikeus asettaa lapsilleen rajoja tuli esille vastauksissa. Vanhemmat eivät seuraa asettamiensa sääntöjen noudattamista, joka voi näyttää lapsen rajattomana käytöksenä. Vanhempien avun tarve arjen tilanteissa nähtiin vastauksissa lisääntyneen. Vanhemmuuteen liitettiin vastuuttomuus ja siihen sitoutumattomuus. *Vanhemmat ovat usein väsyneitä ja voimattomia lastensa kanssa,*

lapselle on vaikea asettaa rajoja, on vaikea kestää lapsen kiukuttelua ja saada aikuisena auktoriteettiasemaa, avuttomuus (298).

Vastaajat kuvailevat lapsiperheisiin kohdistuvan ylikuormittumista. Perheiden lisääntyneiden ongelmien myötä perheet tarvitsevat laajemmin tukitoimia eri sektoreilta ja toimijoilta. Vastauksissa tuli esille, miten yhteiskunnan muuttuvat palvelujärjestelyt ja tukitoimien sijainnit eri sektoreissa kuormittavat perheitä. *Osalla perheistä on monimuotoisia ongelmia. Näiden perheiden asioiden hoitaminen ja tuki on sirpaloitunut monille eri sektoreille, eikä tue parhaalla tavalla perheitä (306).* Lapsiperheiden lastensuojelullisen tuen tarpeen kuvailtiin lisääntyneen. Tämä näkyy myös lastensuojelun mukana olona perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä.

4.2 Lapsiperheet yhteiskunnassa

Yhteiskunnan muutokset tuovat omat haasteensa lapsiperheen vanhemmille. Tässä luvussa lapsiperheiden kohtaamia yhteiskunnallisia kuormituksia tarkastellaan vastauksissa esille tulleiden työelämään liittyvien vaatimusten ja lapsiperheisiin kohdistuvan taloudellisen eriarvoistumisen näkökulmista.

4.2.1 Työelämän vaatimukset

Perhe-elämän ja työelämän yhteen sovittaminen tuli esille vastauksissa. Vanhempien työ nähtiin olevan hallitsevassa asemassa perheissä, jonka myötä vanhemmat joutuvat kohtaamaan arjen ja työn haasteet ja kiireet. Vanhempien työhön kohdistuvina haasteina tuotiin esille nopeat työsuhteen muutokset, työsuhteiden epävakaisuus ja vaihtelevuus, sekä vuorotyö, pätkätyö ja lomautukset. Vuorotyön nähtiin haastavan koko perheen päivärytmiä. *Vuorotyö lisääntynyt, yhä enemmän toinen/molemmat vanhemmat työskentelevät aloilla, joissa vuorotyö. Paikkakunnalta toiselle muutto esim. työn perässä, lisääntynyt (315).*

Vastauksissa tuli esille vanhemman työn kuormittavuus ja pitkät työmatkat. Vastauksissa kuvailtiin vanhempien työhön liittyvän jatkuvan tavoitettavuuden, jolloin työskentelyä jatketaan iltaisin kotona. Työ näyttää vievän enemmän aikaa myös vanhempien vapaa-ajasta, joka samalla vähentää perheen yhteistä aikaa. Vastauksissa tuotiin esille vanhempien epätasaisesti jakautunut työmäärä, kun toisilla on paljon, jopa liikaa töitä ja toisilla ei ole ollenkaan. Työsuhteiden muutoksiin voikin liittyä työn perässä toiselle paikkakunnalle muuttaminen. Vanhempien työttömyyttä käsitellään seuraavassa luvussa, jossa keskitytään lapsiperheiden kohtaamiin taloudellisiin kuormituksiin.

4.2.2 Taloudellinen eriarvoisuus

Lapsiperheiden kohtaamia erilaisia taloudellisia tilanteita kuvailtiin vastauksissa. Toimeentuloon liittyvät paineet näyttivät kohdentuvan pienituloisiin perheisiin haastaen perheiden taloudellista tilannetta. Vastauksissa mainittiin nuorien vanhempien perheet ja vanhemman opiskelun myötä perheen pienentyneet tulot. *Työttömyys ja toimeentuloon liittyvät huolet painavat monia nuoria perheitä* (282). Opiskelusta riippumatta lapsiperhe voi kohdata rahavaikeuksia. Perheisiin voi liittyä vanhemman työttömyyttä, jonka vastaajat mainitsivat syrjäytymistä lisäävänä uhkana.

Tuen tarpeet ovat lisääntyneet ja lasten ja perheiden moniongelmaisuus näkyy tuen tarpeen määrittelyssä. Yhteiskunnan paineet (mm. työttömyys, työn vaatavuus mutta ei joustavuus, taloudellinen epätasa-arvoisuus) näkyvät myös lapsiperheiden arjessa. Vanhemmat, joilla on työtä, näännyvät työelämän vaativuuteen ja ne, joilla sitä ei ole, syrjäytyvät yhteiskunnasta ja ajautuvat muihin ongelmiin (258).

Vastaajat kuvailivat lapsiperheiden hyvinvointiin liittyvän kahtia jakautuneisuutta ja perheiden ääripäät näyttäytyivät korostuvan. Perheiden huono-osaisuuden nähdään lisääntyneet ja kasaantuneen tietyille perheille. Perheiden ongelmien kuvailtiin jatkuvan eri sukupolvien, ja perheiden pahoinvoinnin nähtiin kertautuvan. *Ylisukupolvisuus on asia, mitä vastaan ainakin meidän alueella laajasti taistellaan-lapsille tasavertaiset lähtökohdat perheiden taustasta riippumatta* (135). Vastaajat näkivät perheiden kohtaamat taloudelliset yhtenä tekijänä lisäämässä

perheiden kanssa toimivien tahojen yhteistyötä ja perheelle kohdennettavia tukitoimia. Vastauksissa jaettiin huoli perheiden olosuhteiden eriarvoistuneisuudesta. Seuraavaksi tarkastellaan vastauksissa esille tulleita lapsiperheen vuorovaikutukseen liittyviä näkökulmia.

4.3 Vuorovaikutus lapsiperheissä

Lapsiperheen vuorovaikutukseen liittyviä kuormituksia tarkastellaan lapsen ja aikuisen välisen suhteen ja siihen omia haasteita tuovien näkökulmien kautta. Luvussa tuodaan esille sosiaalisen median asemaa lapsiperheissä. Lopuksi luvussa tarkastellaan lapsen elämää perheessä ja erilaisissa perhetilanteissa.

4.3.1 Lapsen ja aikuisen kohtaaminen

Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus nähdään tärkeänä osana lapsen ja aikuisen suhdetta, joka tuli vastauksissa esille. Perheissä lapsen ja aikuisen keskinäisen vuorovaikutuksen kuvailtiin pohjautuvan heidän keskinäisiin kohtaamiinsa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Vastaajien huomio kohdistui vuorovaikutuksen arvostuksen heikentymiseen ja yli 30 vastauksessa kuvailtiin lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen vähentymistä. Vanhempien kiinnostuksen kohdentuminen muita asioita kohtaan nähtiin heikentävän vastavuoroista vuorovaikutusta lapsen kanssa. Tämä sai vastaajan pohtimaan *ovatko vanhemmat aidosti läsnä (106)?*

Perheitä on monenlaisia, niin kuin on aina ollut. Osa on lapsiinsa sitoutuneita, osa ei. Tällä hetkellä työssäni korostuu vuorovaikutuksen pulmat, joista osa selittyy sillä, että vanhemmat ovat kyllä fyysisesti läsnä, mutta monenlaiset vempaimet vievät heidän huomiotaan lasta enemmän. Lapset janoavat kontaktia ja vuorovaikutusta varhaiskasvatuksen aikuisilta. Suurin osa perheistä hoitaa lapsensa ja asiansa hyvin. Työssäni olen eniten tekemisissä "poloisten" perheiden kanssa. Toivon, ettei se vääristä käsitystäni perheistä (159).

Vastaajat kuvailivat lapsen ja aikuisen heikentyneen vuorovaikutuksen näkyvän lapsen muuttuneena, jopa haastavana ja aggressiivisena käyttäytymisenä. Vastaajat toivat esille lapsen itsesätelyn pulmien lisääntymisen ja miten heidän on vaikea keskittyä ja hallita omaa tekemistään. Vastauksissa lapsen toimintaan

liitettiin ylivilkkaus ja tarkkaavuuden heikentyminen. Lapsen vuorovaikutuksen haasteet kohdentuivat toisten lasten kanssa sosiaalisissa tilanteissa toimimiseen. Vuorovaikutuksen ja elektronisten laitteiden yhteys tuli esille vastauksissa.

Elektroniset laitteet ovat helpommin saatavilla ja vastauksissa kuvailtiin niiden käytön lisääntyneen lapsiperheissä. Elektroniikan kuvailtiin vallanneen aikaa perheen jäsenten väliseltä vuorovaikutukselta, jopa niin, että laitteiden nähtiin asettuvan lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksen väliin. Vanhemmat uppoutuvat laitteisiin, joka vie heidän huomionsa pois lapsesta. Vastaajat näkivät tämän heikentävän perheen jäsenten välistä vuorovaikutusta. *Erilaiset laitteet (älypuhelimet, tabletit, pelit) ovat lisääntyneet, aito aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus huolestuttaa, ollaan laitteiden vuoksi koko ajan saatavilla, some (278).* Vastaajat kuvailivat huoltaan mediaan ja tietoteknisiin laitteisiin liittyvien kerrannaisvaikutusten lisääntymisestä lapsiperheissä. Heidän vastauksissansa perheen aikuisten nähtiin viettävän huomattavan paljon aikaa seuratessaan sosiaalista mediaa. *Sosiaalinen media on astunut enemmän kuvaan perheiden arjessa, jonka myötä vanhat kunnan yhteiset toiminnot kuten esim. kirjojen lukeminen, lautapelit ovat jääneet vähemmälle (337).* On myös huomioitava, että vastauksissa tuotiin esille lapsen roolin aktiivisina laitteiden käyttäjinä.

Vuorovaikutuksen vähentyminen yhdistettiin vastauksissa lapsen kielellisen kehityksen heikentymiseen. Vanhemmat puhuvat vähemmän lapselle, jolloin lapsi kuulee vähemmän puhuttua kieltä. Lapsen kielellisen kehityksen haasteiden nähtiin kuormittavan myös vanhempia. Vastauksissa tuotiin esille lasten kielellisen kehityksen ongelmina lasten puhumattomuuden ja äännevirheiden lisääntyminen.

4.3.2 Lapsi perheessä

Perheiden ja vanhempien elämän muutokset tuovat muutoksia myös lapsen elämään. Vastaajat kuvailivat lapsen kohtaamia vaihtelevia perhetilanteita heidän eläessään eri kodeissa ja perhemuodoissa. Vanhempien erotessa lapsi voi jäädä huoltajuuskiistan väliin. Vanhempien yhteishuoltajuutta kuvattiin varsin

yleisenä, johon liitettiin lapsen asuminen kahdessa eri kodissa. Lapsen kodit voivat olla eri paikkakunnilla, jolloin lapsi viettää lapsuuttaan vuoroviikoin eri kodeissa.

Lapsiperhe-käsite on monimuotoistunut; osa lapsista voi viettää lapsuuttaan useammilla paikkakunnilla useissa kodeissa. Päiväkotihoidtoa voi olla vain pari päivää viikossa ja muu varhaiskasvatus toteutuu kerhossa, harrastuksissa, isovanhempien kanssa. Ei välttämättä synny kiinteätä suhdetta päivähoitoryhmään ja sen kasvattajiin. Kuvattu pirstaleisuus ei koske kaikkia, mutta enenevää osaa lapsista (97).

Vastauksissa perheiden arkielämää kuvailtiin vaihtelevampana ja elämänrytmi näyttäytyy epäsäännöllisempää. Tämä näkyy hoidontarpeen muutoksina vuorohoitopäiväkodeissa, *vuorohoidon tarve on lisääntynyt ja lasten elämän rytmi on hyvin vaihteleva* (71). Vuorohoitoon liittyy herkemmin lapsen hoitoaikojen pirstaleisuus.

Osalla vanhemmista vanhemmuuteen liittyviä pulmia, sitoutumisen vaikeus. Lapsilla paljon harrastuksia ja perheiden elämänrytmi vaikuttaa "kiireiseltä" paljon levottomuutta ja toiminnanohjauksen pulmia. aikuisen nälkää. Lapset pelaavat paljon pädeillä tai ovat paljon hoidossa päiväkodissa tai kodin ulkopuolella. Tämä siis osalla perheistä. Itse työskentelen vuoropäiväkodissa, ja vuorotyön ilmiöt sekä elämänrytmi heijastuvat suoraan lapseen (14).

Vastaajat kuvailivat lasten pulmien lisääntyneen ja monimutkaistuneen. Varhaiskasvatuksessa tämä näkyy lasten erityisen tuen tarpeen lisääntymisenä. Tutkimuksen vastaajien vastauksissa kuvailtiin lapsiperheen kuormittumista monilla eri tekijöillä. Tekijät liittyivät vahvasti vanhemmuuteen ja yhteiskunnallisiin näkökulmiin. Pienin osuus vastauksista kohdentui vuorovaikutukseen ja suoraan lapseen liittyviin tekijöihin.

5 POHDINTA

5.1 Tulosten tarkastelu, johtopäätökset ja jatkotutkimushaasteet

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien työssään kohtaamia lapsiperheisiin kohdentuvia kuormituksia. Tutkimuksella voitiin osoittaa lapsiperheiden kuormittuvan eri tahoilta tulevista tekijöistä. Tutkimuksessa konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat näkivät perheiden kuormituksen muodostuvan kolmesta eri tekijästä: vanhemmuus, vuorovaikutus sekä yhteiskunnalliset tekijät. Tutkimuksen tuloksissa lapsiperheen kuormittuminen kohdentui yleisimmin lapsiperheen arkeen. Vanhemmat kuormittuvat kiireisestä arkielämästä, jonka keskellä he yrittävät saada ajan riittämään moneen asiaan. Lapsiperheet ja vanhemmat kuormittuvat yhteiskunnan ja työelämän vaatimuksista sekä epätasaisesti jakautuneista taloudellisista olosuhteista. Kiireisen elämän nähtiin tuovan lisähaasteita lasten ja aikuisien väliseen vuorovaikutukseen, joskin sen osuus jäi pienimmäksi (taulukko 7). Seuraavaksi tutkimustuloksia tarkastellaan lapsiperheen arkea ja yhteiskunnallisia näkökulmia.

Perheen arkeen liittyvät haasteet. Perheiden arki on vaativampaa ja vanhemmuuteen kasvu ei aina ole helppoa. Tutkimuksessa näyttäytyi vanhempien vaikeus luopua omasta ajasta ja heidän aikaisemmin rakennetusta elämästänsä. Vanhemmuuteen kasvamista voisi tukea Uutela-Moranderin (2019, 23) esittelemillä teemailloilla, joiden yhtenä teemana voisi olla lapsiperheen arkeen valmistuminen ja arjen sujuvoittaminen.

Tutkimuksessa tuli esille perheiden monimuotoisuus, lapsen arki kahden tai useamman perheen sisällä ja jaettu vanhemmuuden vastuu. Vanhemmat siirtäisivät mielellään kasvatusvastuun esimerkiksi varhaiskasvatukseen, mikä voisi hyödyttää lasta vahvistamalla hänen vertaisryhmässä toimimistaan ja luomalla arkeen selkeämmät rutiinit. Kasvatusvastuun siirtäminen herättää kysymyksen,

miten saisimme vanhemmat tunnistamaan lasten kanssa vietetyn ajan ja tavallisten arjen tilanteiden arvon lapsen kasvulle ja kehitykselle. Vanhemmat ovat valmiita antamaan lapselle paljon vastuuta, enemmän, kuin lapsen ikä- tai kehitystasoon on järkevää. Lapsen kohdistuneet liialliset odotukset ja vastuu tulivat esille myös Rantalan (2002) tutkimuksessa.

Tutkimuksen perusteella uusperheiden ja monimuotoisten perheiden koettiin lisääntyneen. Ritala-Koskinen (2001) näkee uusperheisiin liittyvän henkilökohtaiset ihmissuhteet, joiden merkitys voi olla erilainen lapselle, kuin aikuiselle. Heikko vanhemmuus voi lisätä erilaisia lapsiperhemuotoja kuten uusperheet ja vuoroviikko perheet. (Ritala-Koskinen 2001, 204-207.) Tutkimuksessa tuotiin esille myös monikulttuuristen perheiden lisääntyminen. Jokinen (2011, 155) mainitsee maahan muuton olleen aika vähäistä, mutta oletti sen lisääntyvän seuraavien 20 vuoden aikana. Tuleviin lapsiperheiden muutoksiin ja monimuotoisuuteen keskittyi tutkimuksessaan Castrén (2011). Castrénin tutkimuksen lähtökohta oli lapsiperheiden kanssa työskentelevien asiantuntijoiden kokemukset, kun taas tämän tutkimuksen asiantuntijoita olivat konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat.

Tutkimuksessa lapsiperheiden arkea kuormitti heikentynyt lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus. Lapsen ja aikuisen kohtaamista kuormittaa muun muassa kiire, harrastukset ja vanhempien aktiivisuus sosiaalisessa mediassa. Digitaalisten laitteiden käytön lisääntyminen vie aikaa niin aikuisilta kuin lapsiltakin, mikä tulee esille myös vastauksissa. Myös Jokinen (2011, 155) on tuonut esille median osallisuuden perheenjäsenten vuorovaikutuksessa. Baldassar (2016, 160) tuo esille muuttuneen mediamaailman ihmisten välisen yhteydenpidon lisämahdollisuutena, joskaan sen ei nähdä korvaavan fyysistä läheisyyttä ja yhdessä oloa. On tärkeää tiedostaa, kuten Merikivi, Mulari ja Vilmilä (2019) tuovat esille, että nykyisin lapset kasvavat luontevaksi älypuhelimien ja tablettitietokoneiden käyttäjiksi muodostaen digitaalisen sukupolven. Perheiden vuorovaikutus laajenee kasvotusten tapahtuvasta virtuaaliseen kohtaamiseen, jossa älypuhelimien perheryhmien avulla voidaan vahvistaa perheenjäsenten vuorovaikutusta (Merikivi ym. 2019).

Digitaalisen perhetyypin odotetaan kasvavan, kun yhteydenpidon mahdollisuudet laajentuvat ja samalla perheiden yhteydenpito helpottuu (Taipale 2019, 11-24). Tarkastellessa asiaa digitalisaation kannalta, voidaan järjestelmät ja sovellukset nähdä mahdollisuuksina, vaikka se ei juurikaan tässä tutkimuksessa tullut esille. Tämän tutkimuksen vuorovaikutuksen lähestymistapaa voidaan kuvata henkilökohtaisempana, kun kohtaaminen eri arjen tilanteissa nähtiin tärkeinä.

Tässä tutkimuksessa lapsiperheitä kuormittavina tekijöinä korostuivat edellä kuvatut arkeen liittyvät haasteet, kun taas lapseen elämään kohdistuvia haasteita tuli esille vain 5% vastauksissa. Vanhempien lapsiin liittyviä kuormituksia kuvailtiin liittyvän lapsen puheen ja kielenkehityksen sekä tunne-elämän ja käyttäytymisen haasteet. Akmese ja Kayhan (2016, 2429) tuovat esille, miten tärkeää on tukea erityislapsen vanhempia heidän kohdatessaan lapsensa tilanteeseen liittyviä psykologisia ongelmia, kuten stressiä tai ahdistusta.

Lapsiperheet yhteiskunnassa. Työelämän vaatimukset voivat lisätä vanhempien kuormittuneisuutta. Vanhemmat saattavat uupua yrittäessään tasapainoilla näiden vaatimusten kanssa. Lapsiperheiden taloudellisten tilanteiden vaihtelut tulivat esille tuloksissa, mikä näkyy eroina perheiden toimeentulossa. Eriarvoisuus tulee esille myös Suomen työmarkkinoilla, kun 50 % naisista opiskelee naisvaltaisella alalla, kun vastaava tilanne miehillä on vain 30 % (Kauhanen & Ritala 2019, 80). Naiset kokevat miehiä enemmän haittaa perheen ja työelämän yhdistämisestä, johon voi olla tarve liittää joustavammat työjärjestelyt, joka vastaavasti pienentää tuloja (Kauhanen & Ritala 2019, 95). Olisi tärkeää varmistaa ja turvata lapsiperheiden vanhempien toimeentulo, etteivät perheet joutuisi kohtaamaan köyhyyttä. Lapsiperheen köyhyyden vähentämisen puolella ovat olleet Määttä ja Rantala (2016), Lammi-Taskula (2014) ja Puska (2009).

Vanhemmista kuormitus näyttäisi olevan suurinta yksinhuoltajaäideillä, kun he yrittävät yhdistää työ- ja perhe-elämän. Jos tähän liittyy vielä täydellisen äitiyden tavoittelu ja suorittaminen, kuten Savio (2017) toi esille, kohdistuu äitiin aika paljon kuormitusta ja äidin jaksaminen voi olla uhattuna. Vanhemmuuden vastuun yksin kantaminen voi kuormittaa äitiä, jos hän ei Kilzenin ja Pederssenin

(2011) mukaisesti pysty jakamaan vanhemmuuden vastuuta isän kanssa. Tutkimuksessa tuli esille, miten lapsiperheiden vanhemmat olivat tietoisia saatavilla olevista palveluista ja omista oikeuksistaan palveluiden saamisesta. Esimerkiksi vanhemmat halusivat käyttää subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen ollessaan kotona yksin tai pienemmän sisaruksen kanssa, mikä voi tukea äidin jaksamista pikkulapsiarjessa. Sekä tämä että Rantalan (2002, 185) tutkimus osoittivat, että tukea tarvitsevien lapsiperheiden eri yhteistyötahot sijaitsevat erillään toisistaan. Jatkossa olisi hyvä kohdentaa erilaiset lapsiperheiden palvelut samaan rakennukseen. Näin eri toimijoiden ja hallintokuntien liittäminen perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön olisi luontevampaa.

Tutkimuksessa tuli esille lapsiperheitä kuormittavia tekijöitä, jotka ovat pitkälti samoja kuin Rantalan (2002) tutkimuksessa. Lapsistrategia 2040 hankkeessa (STM 2019) kiinnitetään huomiota lapsiperheiden yhteisen ajan lisäämiseen. Jatkossa perheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi on tärkeää tukea vanhemmuutta ja kannustaa lapsiperheitä viettämään aikaa yhdessä. Tämä näkökulma on kirjattu Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (STM 2019) tavoitteisiin myös vuosille 2020-2023.

On tärkeää huomioida vanhemmat, jotka eivät ole kuormittuneita. Tutkimuksessa tuli esille myös vanhemmat, jotka sitoutuvat yhteiseen perhe-elämään ja lapseen. Nämä vanhemmat olivat kiinnostuneita lastensa asioista ja perheiden yhdessä viettämä aika koetaan arvokkaana. Vuoden 2007 perhebarometrissä yli 80 prosenttia vastaajista toi esille suurimpana perheeseen liittyvänä asiana läheisyyden. Kolme seuraavaksi yleisintä asiaa olivat vastuullisuus, yhdessä olo ja tuen saaminen. (Paajanen 2007, 24.) Parhaimmillaan perhe-elämä siis lisää sekä lasten että vanhempain hyvinvointia.

Perheiden hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin erot ovat ajankohtaisia tänäkin päivänä. Perheitä voidaan jaotella heikon ja vahvan elämänhallinnan perheisiin (Rantala 2002, 181). Tämän tutkimuksen perusteella voitaisiin tehdä samanlainen jaottelu. Tämä nostattaa kysymyksen tunnistetaanko pahoinvoivat perheet. Kohdistuuko heihin kohonnut riski pysyä heikentyneen elämänhallinnan perheenä. Miten voisimme tukea perheitä, että heidän elämänhallintansa vahvistuisi. Myös

Niemi (2012) on kiinnostunut perheiden ulkopuolisista ja sisäsyntyisistä kuormituksista, joiden jatkotutkiminen olisi tärkeää. Puska (2009) on puhunut lapsiperheiden palveluiden turvaamisen puolesta jo 10 vuotta sitten. Hän on tuonut esille valtakunnan tasolla riittävän budjetoinnin, jonka avulla kehitettäisiin ja ylläpidettäisiin lapsiperheiden palvelujärjestelmiä.

Tutkimuksesta voidaan todeta lapsiperheiden elävän ruuhkavuosiksikin kutsuttua elämänjaksoa, jossa vanhemmat yrittävät parhaansa mukaan yhdistää työn ja perhe-elämän. Itsenäisen elämän muuttuminen lapsiperheen arjeksi on uusi tilanne. Lapsiperheiden vanhemmuuteen liittyvät vaatimukset ja odotukset saattavat yllättää uudet vanhemmat. Tämän ajan yhteiskunnallinen huomio lapsiperheiden hyvinvointia kohtaan näyttää vahvalta. Lapsiperheisiin liittyvä lakimuutos HE34/2019 subjektiivisen päivähoito-oikeuden muuttamista olisi tulossa voimaan 1.8.2020. Lapsiperheiden köyhyyden vähentäminen on kirjattu Lapsistrategia 2040 hankkeen (STM 2019) yhdeksi tavoitteeksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön Karilalta, Kososelta ja Järvenkallakselta vuonna 2017 tilatussa raportissa esitetään suosituksia, miten varhaiskasvatukseen osallistumista Suomessa voitaisiin lisätä. Näitä suosituksia olivat muun muassa pienituloisten perheiden varhaiskasvatusmaksujen alentaminen, kotihoidon tuen rajaaminen kahden vuoteen ja esiopetuksen laajentuminen. (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 46-64.) Jatkossa on tärkeää varmistaa, että lapsiperheille kohdennetaan heidän tarvitsemia tukitoimia.

Jatkotutkimushaasteet. Tutkimuksessa keskityttiin konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiin ja työssään kohtaamiin lapsiperheitä kuormittaviin tekijöihin. Jatkotutkimuksena olisi kiinnostavaa vertailla sekä lasten, että vanhempien näkemyksiä ja kokemuksia lapsiperheen arkea haastavista tekijöistä. Lapset tarkastelevat asiaa eriväristen linssien läpi, kuin aikuiset ja he pitävät tärkeinä itselleen merkityksellisiä asioita. Näkökulmassa voitaisiin ottaa huomioon perhe-elämää haastavat asiat ja lasten arvostamat ja hyvin toimivat tilanteet. Uusperheisiin kohdistuvassa tutkimuksessa olisi kiinnostavaa tutkia lasten kokemuksia perheistä, joihin he kuuluvat.

Vanhempien kokemusten kartoittaminen toisi lisätietoa vanhempien kokemuksista heidän lapsiperheen arjen haasteista. Näkökulmaan voisi lisätä vanhempien arvostamat asiat heidän perhe-elämässsä. Uusperheisiin kohdistuvassa tutkimuksessa olisi kiinnostavaa tutkia lasten kokemuksia perheistä, joihin he kuuluvat. Tässä olisi mahdollista vertailla, miten lasten käsitykset uusperhesuhteista ovat yhteydessä Ritala-Koskisen (2001) tutkimukseen *Mikä on lapsen perhe?* Yhteiskunnallisesti perheiden ja lasten hyvinvoinnin tutkiminen ja tukeminen on tärkeää. Tulevaisuuteen suuntaava lapsen ja perheiden edun turvaaminen tuleekin olla maamme kärkihanke.

5.2 Loppusanat

Äitiyden tutkimusmatkalla

Meille vuosia sitten hyviä hetkiä ja kaikkea hyvää toivoteltiin ja yhteinen elämän matka aloitettiin. Oli perheessä ensi meitä kaksi. Muuttui elämä vauhdikkaaksi, kun pieni tytön tyyleröinen matkaamme saatiin. Ei löydy toista yhtä suloista, vaikka etsisi kivien ja kantojen alta itse metsässä mestaritontuna seikkaillen. Muistan riemun kaksivuotiaan silmissä, kun hän määrätietoisesti toi esille: *tyttö tietää, tyttö osaa!* Välillä harmitus sai äänen kohoamaan ja määrätietoiset askeleet portaita ylös tömistellen hän omia polkuja lähti kulkemaan. Tämä tyttö teki selväksi, että minä olen ihan T-Y-H-M-Ä! Nyt tiesin saavuttaneeni, sen suuren vanhemmuuden super-tähteyden! Oli mieli kevyt ja onnellinen, kun kanssasi saan jakaa elämän suuren kokemuksen. Muista lapseni, ei huolesi koskaan ole liian pieni tai suuri, etteikö siitä selvittäisi.

Saimme onnenhetkiä asuntoon uuteen, kun valloittava ukko muurulainen sairaalasta kotiin saateltiin. Hän paikkansa löysi äidin, isän, siskon ja isovanhempien sydämeen. Pojalle ukin tavoin hyvät unen lahjat annettiin, kun kotona usein koppaan nukkumaan peiteltiin. Turvaistuimesta päiväunilta herättyään saimme kuulla hänen toteavan, *mulla on pää ihan sekaisin, kun mä olen ajatellut niin paljon.* Hän saattoi ottaa mittaa ajatuksistaan ja yksin huoneessaan mieltä osoittaa. Voi välillä mieli olla apea, muista, se ei pitkään sinua satuta. Ei ikävään tunnetilaan tarvitse jäädä yksin ihmettelemään, kun voi ilon ja tekemisen riemun löytää elämään. Minne kyytisi sinua kuljettaa milloinkin, on äidin ilo ja onni, kun palaat aina kotihin.

Kaiholla muistelen yhdessä koettuja hetkiä ja metsään ja mökille tehtyjä retkiä. Uimarannalla polskien, veneen keulassa varpaita vedessä uittaen, automatkoilla lauleskellen, talvella rinteitä alas lasketellen, koiran leikkejä seuraten ja yhdessä nähtävyyksiä katsellen yhteiset hetket tallentuivat sydämeen.

Olipa lapsi sitten tenava, muksu, mukelo, napero, paitaressu, taapero, pallero, pienokainen, vesa, vekara, pahnanhimmainen, tyllerö, pikku enkeli, kullannappu, karitsa, veseli, vintiö, skidi, piimäsuu, maitoparta, beibi, juniori, ipana tai bunukka. Perheestä löysi paikkansa nämä iloiset, osaavat, söpöt, välillä ujot ja tunteikkaat lapset. Ei perheen arvoa ja merkitystä mikään määritelmä voi vähentää. Se koostuu meistä sinun, minun ja meidän yhteisestä tai välillä erillään olevasta tunteikkaasta ja niin ihanasta perhe-elämästä.

Heli Hakamäki 2019

LÄHTEET

- Akmese, P. P. & Kayhan, N. 2016. An investigation of the effect of the communication skills of the children with intellectual disability to the anxiety level of their mothers. *Universal journal of educational research* 10 (4), 2423-2431.
- Autio, E. 2018. Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja opilaitos hyvinvoinnin tukena Kehittämistyön tuloksia. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi* 38.
- Baldassar, L. 2016. De-demonizing distance in mobile family lives: co-presence, care circulation and polymedia as vibrant matter. *Global Networks Partnership & John Wiley & Sons Ltd*, 145-163.
- Barker, B., Iles, J. E. & Ramchandani, P. G. 2017. Fathers, fathering and child psychopathology. *Current opinion in psychology* 15, 87–92.
- Castrén, A. 2011. Perhesuhteet nyt ja tulevaisuudessa. Teoksessa O. Kontula (toim.) *Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus. Väestöliitto 70 vuotta*. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 134-145.
- Dabrowska, A. & Pisula, E. 2010. Parenting stress and coping styles. *Journal of intellectual disability research (JIDR)* 54 (3), 266–280.
- Dinnebeil, L. A., Pretti-Frontczak, K. & McInerney, W. 2009. A Consultative itinerant approach to service delivery: considerations for the early childhood community. *Language, speech, and hearing services schools* 40, 435-445.
- Eerola, P. 2015. Responsible fatherhood. A narrative approach. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 520.
- Engfelt, A-M. 2006. Erityisryhmät osana palveluiden kokonaisuutta Turussa. Julkaisussa E. Kontu & P. Pihlaja (toim.) *Arjen moninaisuutta: erityisryhmät päiväkodissa*. *Stakes* 14/2006, 43-46.
- Galea, C., Houkes, I. & De Rijk, A. 2014. An insider's point of view: how a system of flexible working hours helps employees to strike a proper balance between work and personal life. *The international journal of human resource management* 25 (8), 1090–1111.
- Goedeke, S., Shepherd, D., Landon, J. & Taylor, S. 2019. How perceived support relates to child autism symptoms and carerelated stress in parents caring for a child with autism. *Research in autism spectrum disorders* 60, 36–47.

- Hallamaa, J. 2011. Kuinka vanhemmaksi tullaan? Lapsettomuuden ja lapsettomuushoitojen eettiset kysymykset. Teoksessa O. Kontula 2011 (toim.) Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus. Väestöliitto 70 vuotta. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 158-173.
- Halme, N. 2009. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. Tampereen yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta, hoitotieteen laitos. Tutkimus 15. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hausalo, H. 2019. Yhteistyö vanhempien kanssa. Kuusi askelta kouluun. Teoksessa E. Autio (toim.) Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena Kehittämistyön tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 38, 21-22.
- HE 163/2006. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta. Haettu 16.10.2019. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060163>
- HE 34/2019 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain ja lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta. Haettu 15.10.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_34+2019.aspx
- Heiskanen, N., Alasuutari, M. & Vehkakoski, T. 2018. Positioning children with special educational needs in early childhood education and care documents. *British journal of sociology of education* 39 (6), 827-843.
- Hietämäki, J., Kuusiholma, J., Räikkönen, E., Alasuutari, M., Lammi-Taskula, J., Repo, K., Karila, K., Hautala, P., Kuukka, A. & Eerola, P. 2017. Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä. CHILD-CARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 24.
- Hiilamo, H. T. & Ahola, E., 2016. Onko vammaisen lapsen syntymä eroriski. Teoksessa A. Haataja, I. Airio, M. Saarikallio-Torp & M. Valaste (toim.). *Laulu 573566 perheestä: lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 308-321.
- Hjerpe, R. 2011. Hyvinvointi, hyvä elämä ja onnellisuus. Teoksessa O. Kontula 2011 (toim.) Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus. Väestöliitto 70 vuotta. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 210- 231.
- Hofferth, S. & Goldscheider, F. 2015. Fatherhood. Teoksessa J. Wright (toim.). *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*, 840-843.

- Ilias, K., Cornish, K., Kummar, A. S., Sang-Ah Park, M. & Golden, K. J. 2018. Parenting stress and resilience in parents of children with autism spectrum disorder (ASD) in Southeast Asia: A systematic review. *Frontiers in psychology* 9 (280), 1-14.
- Jallinoja, R., Hurme, H. & Jokinen, K. 2014. Johdanto. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 7-17.
- Jokinen, K. 2011. Perhe huomenna- Euroopassa ja Suomessa. Teoksessa O. Kontula 2011 (toim.) *Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus. Väestöliitto 70 vuotta*. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 146-157.
- Jormakka, P. 2011. *Se on yhteistä työtä – Alueellisen erityislastentarhanopettajan työn muotoutuminen lähipäiväkodissa*. Jyväskylän yliopisto. Lisensiaatin työ.
- Jämsä, J. 2010. Tarpeeton ja avuton isä. Teoksessa J. Jämsä & S. Kalliomaa *Isyyden kielletyt tunteet*. Väestöliitto. Vammala: VL-Markkinointi, 112-121.
- Kaimola, K. 2012. Lapsiperheen perintö- aarrearkku vai rasite äitiydelle? Teoksessa K. Janhunen ja M. Oulasmaa (toim.) *Äidin kielletyt tunteet*. Helsinki: Väestöliitto, 62-71.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 234. Suomen Yliopistopaino.
- Karila, K., Kosonen, T. & Järvenkallas, S. 2017. *Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030: Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 30.
- Kauhanen, A. & Riukula, K. 2019. Työmarkkinoiden eriytyminen ja tasa-arvo Suomessa. Teoksessa M. Teräsaho & J. Närhi (toim.) *Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon. Analyyskejä tasa-arvobarometristä 2017*. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 6/2019. Helsinki, 80-100.
- Keskinen, S., Kilpeläinen, M., Rautiainen, M., Lehtonen, T. & Harpf, M. 2017. *Kelan lapsietuustilasto 2017*. Haettu 8.9.2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/235512/Kelan_lapsiperhe-etuustilasto_2017.pdf?sequence=6&isAllowed=y
- Kerppola-Pesu, J. & Moring, A. 2019. *Monimuotoiset perheet nyky-yhteiskunnassa 5 op – Opettajan opas sosiaali- ja terveysalan opintoihin*. Viitattu 5.3.2019. <https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaiset-ja-opiskelijat/opetusmateriaali/>

- Kerppola-Pesu, J. & Moring, A. 2019. Monimuotoiset perheet. Lastenneuvolan käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Keurulainen, A. 2014. Muuttuva suomalainen perhe. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in social sciences and business studies 76.
- Kilzer, G. & Pedersen, D. E. 2011. The division of childcare among couples with young children: An empowerment model. *The social science journal* 48, 345-355.
- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-Kustannus, Jyväskylä, 73-87.
- Kniivilä, S., Lindblom-Ylänne, S. & Mäntynen, A. 2017. Tiede ja teksti. Tehoa ja taitoa tutkielman kirjoittamiseen. Gaudeamus, Tallinna 2017.
- Kopala-Sibley, D. C., Jelinek, C., Kessel, E. M., Frost, A., Allmann, A. E. S. & Klein, D. N. 2017. Parental depressive history, parenting styles, and child psychopathology over 6 years: The contribution of each parent's depressive history to the other's parenting styles. *Development and Psychopathol*, 10 (29) 4, 1469-1482.
- Laki avioliittolain muuttamisesta 249/2016. Viitattu 3.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160249>
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977. Viitattu 3.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>
- Laki lasten päivähoitosta 36/1973 4§. Viitattu 6.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730036>
- Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain muuttamisesta 250/2016. Viitattu 3.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160250>
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987. Haettu 16.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa M. Vaarama, S. Karvonen, L. Kestilä, P. Moisio & A. Muuri (toim.) *Suomalaisen hyvinvointi 2014*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes print- Suomen yliopistopaino, 144-159.
- Lastensuojelulaki 417/2007. Haettu 9.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

- Lavikainen, V. 2019. Elinkustannukset vai elämänhallinta? Suomalaisten näemyksiä eriarvoisuudesta sekä yhteiskunnan avusta ja jakolinjoista. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2019.
- Leach, L. S., Olesen, S. C., Butterworth, P. & Poyser, C. 2014. New fatherhood and psychological distress: A longitudinal study of Australian men. *American journal of epidemiology* 6 (180), 582-589.
- Merikivi, J., Mulari, H. & Vilmilä, F. 2019. Seeing beyond the concerns. Perspectives on children's and young people's mediated leisure time. Teoksessa H. Mulari (toim.) *Media in everyday life. Insights into children's and young people's media cultures*. Finnish Youth Research Network - Finnish Youth Research Society Internet publications 138, 44-49.
- Määttä, P. & Rantala, A. 2016. Tavallisen erityinen lapsi. Onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkomassa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- OECD 2016. Parental leave: Where are the fathers? Men's uptake of parental leave is rising but still slow. Haettu 8.9.2019. <http://www.oecd.org/policy-briefs/parental-leave-where-are-the-fathers.pdf>
- Olli, J., Vehkakoski, T. & Salanterä, S. 2014. The habilitation nursing of children with developmental disabilities – Beyond traditional nursing practices and principles? *International journal of qualitative studies on health and well-being* 9 (1), 1748-2631.
- Paajanen, P. 2007. Perhebarometri 2007. Mikä on minun perheeni. Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. *Katsauksia E* 30/2007. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.
- Patton, M. Q. 2015. *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Pihlaja, P., Sarlin, T. & Ristkari, T. 2015. How do day-care personnel describe children with challenging behaviour? *Education inquiry* 6 (4), 417-435.
- Pihlaja, P. & Viitala, R. 2018. Varhaiserityiskasvatus suunnannäyttäjänä. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.) *Varhaiserityiskasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus, 10-16.
- Plihtari, E. 2010. Eron jälkeinen vanhemmuus etä-isän näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Puska, P. 2009. Saatesanat. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 3-4.

- Puutio, R., & Kykyri, V-L. 2015. Johdanto konsultointiin ja konsultatiiviseen työotteeseen. Teoksessa R. Puutio & V-L. Kykyri (toim.) Prosessikonsultointi keskusteluna: Vuorovaikutuksen vivahteita ja tilanneherkkää tasapainoilua. Oulu: Metanoia instituutti, 16-29.
- Puutio, R., & Kykyri, V-L. 2015. Yhteenvedoa ja käytännöllisiä johtopäätöksiä. Teoksessa R. Puutio & V-L. Kykyri (toim.) Prosessikonsultointi keskusteluna: Vuorovaikutuksen vivahteita ja tilanneherkkää tasapainoilua. Oulu: Metanoia instituutti, 232-244.
- Qian, Y., Hill De Loney, E. & Caldwell, C. H. 2018. Moderating effect of residential history on the effects of a fatherhood program on parenting skills satisfaction among nonresident African American fathers. *Healthcare* 6 (13), 1-9.
- Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys- puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitteet yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. *Jyväskylän tutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38*. Haettu 6.9.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25455/9789513940447.pdf>
- Rantala, A., Uotinen, S. & Räikkönen, E. 2018. Konsultoivan varhaiserityisopettajan perhelähtöiset toimintatavat. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti Jercer* 7 (1), 3-24. Haettu 3.9.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/59347/rantalauotinenraikkonenissue71.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Reenkola, E. 2012. Äidin valta ja voima. Äitimyyttä purkamassa. Juva: Minerva kustannus.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe. Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos, sosiaalityö. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38. Väestöliitto. Akateeminen väitöskirja.
- Rotkirch, A. 2014. Yhdessä. Perhe-elämän ihanuus ja vaikeus. Helsinki: WSOY.
- Savio, M. 2017. Vauvaperheen perhedynamiikka. Monimenetelmäinen tapaus tutkimus perhesuhteista ja vuorovaikutuksesta lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. *Jyväskylän tutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38*. Haettu 16.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Haettu 15.10.2019. <https://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Lapsistrategia 2040. Haettu 15.10.2019. <https://stm.fi/lapsistrategia>
- Suzukia, K., Hiratani, M., Mizukoshia, N., Hayashid, T. & Inagakia, M. 2018. Family resilience elements alleviate the relationship between maternal psychological distress and the severity of children's developmental disorders. *Research in developmental disabilities* 83, 91–98.
- Säyrylä, S. 2017. Isyys ja elämän kriisit – isyyden merkitys, haasteet, voimavarat ja tuki. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Taipale, S. 2019. What is a digital family? Teoksessa S. Taipale. Intergenerational connections in digital families, 11-24.
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Haettu 16.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Varhaiskasvatus 2017. Tilastoraportti 2017. THL 2018/32. Viitattu 4.2.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136962/Tr32_18.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Varhaiskasvatus 2018. Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset ikävuosittain ja heidän osuutensa vastaavasta väestöstä vuosina 2015–2018. THL tilastoraportti 32. Haettu 14.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138571/Tr32_19_vuositalasto.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten lukumäärä ja niiden osuus (%) väestön 1-6-vuotiaista maakunnittain 31.12.2016 ja 31.12.2017. Viitattu 4.2.2019. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/varhaiskasvatus>
- Tilastokeskus 2017. Lapset iän ja perhetyypin mukaan. Haettu 14.10.2019. https://www.stat.fi/til/perh/2017/02/perh_2017_02_2018-12-05_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus 2018. Suomi lukuina 2018 verkkosivusto. Viitattu 4.2.2019. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluetteloyyti_sul_201800_2018_19691_net.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

- Työsopimuslaki 55/2001. Haettu 8.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010055>
- Uutela-Morander, P. 2019. Teemaillat vanhemmuuden tukena. Teoksessa E. Autio (toim.) Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena Kehittämistyön tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 38, 23-24.
- Valkonen, L. 2006. Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 286.
- Valli, R. 2018. Numerot ja niiden tulkinta määrällisessä tutkimuksessa. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 248-260.
- Varhaiskasvatuslaki 2018/540 23 §. Haettu 16.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Verhoef, M., Tammelin, M., May, V., Rönkä, A. & Roeters, A. 2015. Childcare and parental work schedules: a comparison of childcare arrangements among Finnish, British and Dutch dual-earner families. *Community, Work & Family*, 1-22.
- Viljamaa, E. & Takala, M. 2017. Varhaiserityisopettajien ajatuksia työhön kohdistuneista muutoksista. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti Jecer* 6 (2), 207-229.
- Wilska-Seemer, K. 2019. Monitoimijaiset ja -kieliset vanhempaintilaisuudet. Teoksessa E. Autio (toim.) Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena Kehittämistyön tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 38, 25.
- Yuan, A. S. V. 2016. Father-child relationships and nonresident fathers' psychological distress: What helps and what hurts? *Journal of family issues* 37 (5), 603-621.

LIITTEET

Liite 1. Vanhemmuuteen liittyvien tekijöiden analyysin eteneminen

ALKUPERÄISIÄ MAININTOJA	PELKISTETTYJÄ ILMAISUJA	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
"PERHEILLÄ TUNTUU OLEVAN KIIRE JA AIKAA LASTEN KANSSA OLEMISEEN VÄHÄN"	PERHEILLÄ EI OLE YHTEISTÄ AIKAA			
"VIIHDE- JA VAPAA - AJAN PAINOTTUMINEN PERHEISSÄ LISÄÄNTYNYT SEKÄ AIKUISILLA ETTÄ LAPSI SILLA"	ULKOPUOLISET TEKIJÄT OHAJAVAT VANHEMPIEN JA LASTEN AIKAA	PERHEEN YHTEISEN AJAN RIITTÄMÄTTÖMYYS		
"EI ARVOSTETA PERHEEN YHTEISTÄ AIKAA, JOLLOIN OLTAAIIN RAUHASSA KOTONA "	YHTEISEN AJAN ARVOSTUS		LAPSIPERHEIDEN ARKI	
"TUNTUU ETTÄ PERHEILLÄ ON AIKA HEKTINEN ARKI, PERHEET OVAT HYVIN KIIREISIÄ, ELÄMÄ ON SUORITAMISTA"	PERHEIDEN HEKTINEN ARKI	LAPSIPERHEIDEN KIIREINEN ARKI		
"MINÄKESKEINEN KULTTUURI NÄKYVÄ LAPSIPERHEISSÄ "	MINÄKESKEINEN VANHEMMUUS			
"ÄRVOMAAILMAT ERI PERHEIDEN VÄLILLÄ HYVIN ERILAISET "	ÄRVOMAAILMAN MUUTOKSET PERHEISSÄ	VANHEMPIEN OMA ETU ETUSIJALLA		
"VANHEMMAT ASETTAVAT OMAN ETUNSA LAPSEN EDUN RINNALLE, OMA AIKA ON TÄRKEÄÄ"	AIKUISEN ETU JA KIINNOSTUKSET ENSISIJAISSA			VANHEMMUUS
"VANHEMMUUS ON USEIN HUKASSA JOKO LIITÄNNÄISONGELMIEN VUOKSI TAI UUSAVUTTU MUUDEN TAKIA"	VANHEMPIEN ARJEN HALLINAN HAASTEET	HEIKENTYNYT VANHEMMUUS		
"VANHEMMILLA JONKIN VERRAN MIELENTERVEYTEEN JA HYVINVOINTIIN LIITTYVIÄ ONGELMIA"	VANHEMPIEN HENKISEN HYVINVOINNIN JA JAKSAMISEN HAASTEET			
"NUORET VANHEMMAT TARVITSEVAT PALJON TUKEA VANHEMMUUTEENSA"	NUORIEN VANHEMPIEN AVUTTOMUUS			
"MONET PERHEET OVAT TOSI YKSI JA HEILLÄ ON VAIN VÄHÄN SOSIAALISTA TUKIVERKKOA"	PERHEIDEN HEIKENTYNEET TUKIVERKOSTOT	PERHEIDEN TUEN TARPEEN MYÖNTÄMINEN		
"ON MYÖS NIITÄ, JOTKA EIVÄT NÄE TAI HALUA TUNNUSTAA LAPSELLA OLEVIA PULMIA JA KIELTÄYTYVÄT ESIM. PUHETERAPIASTA"	LAPSEN TUEN TARPEEN VÄHÄTTELY JA TUEN VASTAANOTTAMATTOMUUS			
"EROPERHEITÄ JA MONIKULTTUURISIA PERHEITÄ ON ENENEVÄSSÄ MÄÄRIN MYÖS TUKEA TARVITSEVIEN PERHEIDEN JOUKOSSA HAJAANTUNEET PERHEET"	PERHEIDEN PYSYVYYS HEIKENTYNYT			
"VAIHUTAVAT PARISUhteet, LASTEN HUOLTAJUUS JAKAUTUNUT"	JAKAUTUNUT VANHEMMUUS	PERHEIDEN PYSYVYYS HEIKENTYNYT		VANHEMPIEN VOIMAVARAT
"NS.UUSIOPERHEITÄ PALJON JA LAPSA, JOTKA VUOROVIKON VAIHTAVAT ASUINPAIKKAANSA"	VANHEMMAT ASUVAT ERI PAIKKAKUNNILLA			
"ALKOHOLIN KÄYTTÖÄ, HUUMEIDEN KÄYTTÖÄ LÄHIPIIRISSÄ YM."	VANHEMPIEN HUUMEIDEN , ALKOHOLIN KÄYTTÖ VANHEMPIEN LÄÄKKEIDEN VÄÄRINKÄYTTÖ	PÄIHTEET		
"VANHEMPIA, JOILLA ON MIELENTERVEYSONGELMIA ON AIKA PALJON"	VANHEMPIEN MIELENTERVEYDEN ONGELMAT LISÄÄNTYNEET	VANHEMPIEN PAHOINTI		
"VANHEMMAT OVAT VÄSYNEITÄ"	VÄSYNEET VANHEMMAT			
"MIKÄLI LAPSELLA ON KEHITYKSELLISIÄ PULMIA OMASSA KASVUSSAAN, SE ASETTAA HAASTETTA VANHEMMUDELLE, SIIHEN VANHEMMAT TARVITSEVAT TUKEA"	LAPSEN KEHITYKSEN HAASTEIDEN YMMÄRTÄMINEN	KASVATUKSELLISEN TUEN TARVE		
"MONET HALUAVAT SIIRTÄÄ KASVATUSVASTUUTA PÄIVÄKODEILLE ITSELTÄÄN"	KASVATUSVASTUUN SIIRTÄMINEN			

Liite 2. Tutkimusaineistoon liittyvä alkuperäinen saatekirje tutkimukseen osallistujille

HYVÄ VARHAISVUOSIEN ERITYISKASVATUKSEN AMMATILAINEN

Tervetuloa osallistumaan tutkimukseen! Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitos toteuttaa vuosina 2012-16 tutkimushanketta, jonka tavoitteena on selvittää varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuvaa. Vastuullisina tutkijoina toimivat KT Anja Rantala ja KT Sanna Uotinen. Lisäksi mukana on erityispedagogiikan opiskelijoita.

Oheisella kyselylomakkeella selvitämme, miten erityislastentarhanopettaja toimii yhteistyössä perheiden kanssa sekä tekee monialaista yhteistyötä. Jokaisen varhaisvuosien erityiskasvatuksen ammattilaisen vastaus on merkittävä, jotta saamme tästä ajankohtaisesta ja tärkeästä aiheesta kattavaa tietoa. Tutkimustuloksia esitellään tieteellisissä kongresseissa ja julkaisuissa, pro gradu tutkielmissa sekä ammatillisissa lehdissä.

Kyselylomakkeella pyrimme tavoittamaan kaikki Suomen erityislastentarhanopettajat, joilla ei ole omaa lapsiryhmää. Yhteystietosi on saatu kuntien www-sivuilta tai varhaiskasvatuksen yhteyshenkilöiltä. Vastaukset käsitellään nimettöminä ja ehdottoman luotamuksellisesti, eikä yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa tuloksista. Toivomme, että kiinnostut asiasta ja vastaat kyselylomakkeeseen 25.9.2015 mennessä. Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 20 minuuttia. Vastausta ei voi tallentaa, joten kysely tulee täyttää kerralla loppuun asti. Jos haluat tarkempaa tietoa tutkimushankkeesta tai tarkennusta kyselylomakkeen kysymyksiin, ota yhteyttä meihin.

Kyselyyn pääset vastaamaan tästä linkistä: ...

YHTEISTYÖSTÄ LÄMPIMÄSTI KIITTÄEN

Anja Rantala, Lehtori, KT

Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos, erityispedagogiikka

Sanna Uotinen, Yliopistonopettaja, KT

Jyväskylän yliopisto, avoin yliopisto, erityispedagogiikka ja varhaiskasvatustiede

Julia Kuusiholma, Opiskelija

Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos, erityispedagogiikka